

Dorëshkrim • 7 prill 2019

Gjykata kushtetuese e ndërkombëtarizuar: Bartja e sovranitetit gjyqësor në rastin e Kosovës

Enver Hasani* dhe Getoar Mjeku**

E drejta e autorit: Ky tekst është përkthim i një dorëshkrimi që është pranuar për botim në revistën *Vienna Journal on International Constitutional Law*, e cila mban të drejtën e botimit. Revista ka lejuar qarkullimin e përkthimit shqip për qëllime jofitimprurëse.

Titulli i origjinalit: Enver Hasani & Getoar Mjeku, «International(ized) Constitutional Court: Kosovo’s Transfer of Judicial Sovereignty», *Vienna JICL* (numër i ardhshëm)

Abstract in English: This paper discusses the transfer of judicial sovereignty in Kosovo from a comparative perspective. In particular, it addresses the transfer of constitutional jurisdiction to the Special Court of Kosovo. This court was formed as a result of Kosovo’s commitment to address allegations made by the Council of Europe in a document known as the Dick Marty report. The report alleges that war crimes and crimes against humanity and international law were committed during and in the aftermath of the Kosovo war (1998–1999). It took several years for the Court to be formed as constitutional amendments, legal infrastructure, and other practical steps were needed to make the Court operational. These preparatory measures have been taken, but practical results are missing, and there is fear that the Court might end up like previous UN- and EU-led justice systems, which did too little and were too late to address the culture of impunity in Kosovo.

Abstrakt: Ky punim diskuton bartjen e sovranitetit gjyqësor në Kosovë nga këndvështrimi krahasues. Në veçanti, trajton dhënien e juridiksionit kushtetues Gjykatës Speciale të Kosovës. Kjo gjykatë u themelua në sajë të zotimit të Kosovës për të trajtuar pretendimet e Këshillit të Evropës në një dokument të njohur

---

* Kryetar i parë i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës (2009–2015), profesor i së drejtës në Universitetin e Prishtinës «Hasan Prishtina»; enverhasani@gmail.com

** Avokat ndërkombëtar, i licencuar në shtetin e Teksasit, ShBA; gm@getoar.com

si raporti i Dick Martyt. Raporti thotë se krime të luftës dhe krime kundër njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare janë kryer gjatë dhe menjëherë pas luftës së Kosovës (1998–1999). U deshën disa vjet që Gjykata të themelohej, ndërkohë që nevojiteshin ndryshime kushtetuese, infrastruktura ligjore dhe hapa të tjerë praktikë për ta vënë në funksion Gjykatën. Këto masa përgatitore janë ndërmarrë, por rezultatet praktike ende mungojnë, duke ngjallur frikën se Gjykata mund të përfundojë si sistemet e mëparshme të drejtësisë, të udhëhequra nga OKB-ja dhe BE-ja, të cilët bënë shumë pak dhe u vonuan shumë për të trajtuar kulturën e pandëshkueshmërisë në Kosovë.

Fjalë kyçe: bartja e sovranitetit, *pouvoir constituant*, kufizimi i sovranitetit, Gjykata Speciale për Kosovën, gjykatat e ndërkombëtarizuara, krimet e luftës, krimet kundër njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare, kultura e pandëshkueshmërisë, integrimi evropian

Përmbajtja

I. Hyrje.....	3
II. Qëndresa paqësore, lufta, pavarësia: Histori e shkurtër.....	5
A. Shpërbërja e Jugosllavisë, lëvizja për pavarësi dhe qëndresa paqësore...5	
B. Lufta e Kosovës (1998–1999).....	6
C. Administrata ndërkombëtare dhe Deklarata e Pavarësisë.....	7
D. Pavarësia e Kosovës në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë.....	8
E. Hierarkia e normave në Kosovën e pavarur.....	9
III. Kufizimet dhe sot në juridiksionin kushtetues.....	10
A. Pavarësia e mbikëqyrur.....	10
B. Gjykata Speciale dhe kufizimet e reja.....	12
IV. Natyra dhe përbërja e Gjykatës Speciale.....	14
A. Institucion i pavarur, i ndërkombëtarizuar.....	14
B. Struktura, funksionimi dhe juridiksioni.....	16
C. Procedura kushtetuese: rregullat, palët e autorizuara, afatet, efekti juridik.....	17
V. Rastet kushtetuese në Hagë.....	20
A. Aktvendimi i prillit mbi Rregulloren.....	21
1. E drejta e gjykimit të drejtë.....	22
2. E drejta e privatësisë dhe kufizimet e lejuara — «me ligj» dhe «në atë masë sa është e domosdoshme».....	22
3. E drejta e integritetit personal dhe e drejta e privatësisë.....	23
4. E drejta e lirisë dhe sigurisë.....	24
5. Non liquet.....	24
B. Aktvendimi i korrikut për Rregulloren.....	25

1. E drejta e gjykimit të drejtë.....	26
2. Dispozitat e reja për të mbrojtur të drejtat themelore.....	26
3. Privatësia — Masat e posaçme hetuese.....	28
4. Privatësia — Kontrolli dhe marrja e sendeve.....	28
5. Integriteti personal.....	29
6. E drejta e lirisë dhe dispozita të tjera.....	29
C. Urdhri i shkurtit në rastin Hasani.....	30
D. «Dëshmitari i dyshuar» dhe shqetësimet për shkeljet kushtetuese.....	31
VI. Përmbyllje.....	32

I. Hyrje

«*La souveraineté est la puissance absolue et perpétuelle d'une République*», shkroi Jean Bodin më 1583.¹ Juristi francez përkufizonte sovranitetin si pushtetin përfundimtar dhe të përhershëm të një trupi politik. Arsyeja e thjeshtë do ta bënte sovranitetin të patjetërsueshëm. Por popujt e monarkët kanë bartur pushtetet e tyre sovraane gjatë gjithë historisë. Epoka koloniale nxori shumë dokumente juridike që u dhanë perandorive evropiane tagër të plotë mbi toka të reja. Traktati kontravers i Waitangit ia dha Zelandën e Re Kurorës Britanike më 1840,² dhe Traktati i Fezit e bëri Marokun protektorat francez më 1912.³ Dhe ndërsa shumë ish-koloni tani janë bërë shtete sovraane, bartja e sovranitetit ka mbijetuar si koncept me forma dhe qëllime të reja.

Sot bartja e sovranitetit është rëndom e pjesshme, duke përfshirë pushtete të veçanta (ligjvënëse, ekzekutive ose gjyqësore) dhe kushte të posaçme. Trupat ndërkombëtarë gjithashtu kanë vënë kufizime, si në rastet e mandateve të Lidhjes së Kombeve dhe territoreve të ndërkombëtarizuara pas Luftës së Parë Botërore.⁴ Vendet evropiane ua kanë deleguar kompetencat e veta organizatave sipërkombëtare, siç janë Bashkimi Evropian ose Këshilli i Evropës. Bosnjë-Hercegovina këmbëu pushtetet sovraane me garancitë e paqes dhe mbrojtjen e komuniteteve etnike.⁵

¹ Jean Bodin, *De la république* (Chez Jacques du Puys 1576) Livre I, chapitre IX, rreshtat 1–2, f. [125] («Sovraniteti është pushteti absolut dhe i përhershëm i një republike [...]»).

² Shih Claudia Orange, *Treaty of Waitangi* (Allen & Unwin 1987).

³ Norman Dwight Harris, «The New Moroccan Protectorate» (1913) 7 *Am L Rev* 245, 260.

⁴ Traktati i Versajës (1919) nenet 49, 99, 102; Meir Ydit, *Internationalised Territories from the "Free City of Cracow" to the "Free City of Berlin": A Study in the Historical Development of a Modern Notion in International Law and International Relations, 1815–1960* (A W Sythoff 1961).

⁵ Marrëveshja e Përgjithshme Kornizë për Paqen në Bosnjë-Hercegovinë [Marrëveshja e Dejttonit]: General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina [Dayton Accords] (1995); shih dhe Noel Malcolm, *Bosnia: A Short History* (New York UP 1996) 267–71.

Duke folur për sovranitetin, filozofi i së drejtës Jean Étienne-Marie Portalis veçon gjyqësinë si detyrë thelbësore të sovranit.⁶ Kosova përbën rast studimor interesant: shteti i ri evropian i ka bartur pushtete të caktuara gjyqësore një institucioni të posaçëm të ndërkombëtarizuar, me seli në Hagë.

Bartja është e përkohshme dhe vullnetare. Ka ndodhur, megjithatë, për të përbushur detyrimet ndërkombëtare të Kosovës për hetimin dhe gjykimin e krimeve që thuhet se janë kryer gjatë dhe pas luftës së viteve 1998–99 me Serbinë. Krimet i përkasin kategorisë *jus cogens*, asaj pjese të së drejtës ndërkombëtare nga e cila asnjë shtet nuk mund të derogojë. Për më tepër, Kosova duhet ta zgjidhë këtë çështje para se të anëtarësohet në Bashkimin Evropian. Por Institucioni i Specializuar — i përbërë nga Dhomat e Specializuara të gjykatave, nga një zyrë e ombudsmanit dhe nga Zyra e Prokurorit të Specializuar, dhe i njohur në gjuhë të përditshme si Gjykata Speciale për Kosovën — është themeluar zyrtarisht me ligj të Kosovës.

Ky artikull diskuton zhvillimin e Gjykatës Speciale të Kosovës me përqendrim në juridiksionin kushtetues. Artikulli e fillojmë me një histori të shkurtër të vendit, duke përshtetur ushtrimin e pushtetit kushtetutëbërës që ka themeluar shtetin e Kosovës. Në pjesën e dytë, diskutojmë kufizimet e mëparshme dhe të tanishme të juridiksionit kushtetues të Kosovës dhe zhvillimet që kanë çuar në Gjykatën Speciale. Pastaj përshturajmë strukturën dhe funksionimin e Gjykatës, rishikojmë vendimet e dhomës së saj kushtetuese dhe vëmë në pah çështje të natyrës kushtetuese që po shfaqen ose potencialisht mund të shfaqen gjatë punës së institucionit.

Iu deshën Gjykatës Speciale rreth dy vjet për t'u themeluar dhe për t'u përgatitur para se të dërgonte ftesat e para në fillim të janarit 2019. Suksesi i saj mbetet për t'u parë. Por diskutimi mbi Kosovën është i rëndësishëm, meqë pasqyron një prirje të hasur gjetiu në rajonin e Evropës Juglindore dhe në shoqëri të tjera të pasluftës.⁷

Ky diskutim ndihmon gjithashtu për të shpjeguar si integrimi evropian mund të ndihmojë në zgjidhjen e çështjeve të të drejtave të njeriut dhe në përmirësimin e sundimit të ligjit në mbarë kontinentin.

---

⁶ Louis Favoreu & Wanda Mastor, *Les cours constitutionnelles* (Dalloz 2016) 12.

⁷ Shih p.sh. Emily Hay, «International(ized) Constitutions and Peacebuilding» (2014) 27 *Leiden J Int'l L* 141; Enver Hasani, *Self-determination, Territorial Integrity and International Stability: The Case of Yugoslavia* (National Defense Academy: Vienna 2003).

II. Qëndresa paqësore, lufta, pavarësia: Histori e shkurtër

A. Shpërbërja e Jugosllavisë, lëvizja për pavarësi dhe qëndresa paqësore

Kosova fitoi vëmendjen e botës me rënien e komunizmit dhe shpërbërjen e federatës jugosllave që filloi në fundvitet 1980.⁸ Deri atëherë, Kosova kishte qenë krahinë autonome, pjesë e Republikës së Serbisë dhe njësi federative e Jugosllavisë.⁹ Nën trysninë e nacionalistëve serbë, Jugosllavia shtyu ndryshime kushtetuese që ia zvogëluan dhe praktikisht i hoqën Kosovës autonominë. Por autoritetet kosovare e kundërshtuan aktin si të paligjshëm, dhe kuvendi krahi-nor përfundimisht u kundërpërgjigj duke e shpallur Kosovën republikë të Jugosllavisë, të ndarë nga Serbia, më 2 korrik 1990.¹⁰

Si shprehje e vullnetit popullor, Deklarata e Korrikut ishte përpjekje për të ushtruar *pouvoir constituant originaire* — apo pushtetin kushtetutëbërës origjinar apo burimor, që sipas teorisë kushtetuese moderne i takon si tagër i patjetërsueshëm popullit.¹¹ Akti u botua në gazetën zyrtare të nesërmen,¹² por pati efekt të kufizuar, meqë Serbia përdori forcën ushtarake e policore për të shtypur mospajtimin kosovar. Popullata shqiptare dhe pakicat joserbe, sidoqoftë, i qëndruan besnikë republikës së sapoformuar, dhe duke punuar fshehtazi, ndërtuan një shtet paralel me sisteme të pavarura të shëndetësisë dhe arsimit.¹³

Në ndërkohë, federata jugosllave mori fund. Të lodhur nga ndikimi në rritje i Serbisë, republikat më të vogla shpallën mëvetësinë e tyre dhe u njohën si shtete sovrane brenda vitit 1992. Sllovenia, Kroacia, Maqedonia, pastaj Bosnjë-Hercegovina i ndanë udhët me federatën e vjetër. Kosova, gjithashtu, mbajti një referendum pavarësie në tetor 1991, ndonëse për nga fuqia përbënte thjesht një deklaratë morale kundër pushtimit serb.¹⁴

⁸ Shih përgjithësisht Noel Malcolm, *Kosovo: A Short History* (HarperPerennial 1999); Tim Judah, *Kosovo: What Everyone Needs to Know* (Oxford UP 2008); Julie A Mertus, *Kosovo: How Myths and Truths Started a War* (U California Press 1999); shih dhe Getoar Mjeku, «Unredeemed Lands and Extraterritorial Jurisdiction: The Case of Serbia and Kosovo», punim, 13 dhjetor 2013, SSRN.

⁹ Ustav SRFJ (1974) [Kusht. RSFJ] neni 1.

¹⁰ Johnathan S Haub, «Justice in Kosovo: Seeking A Return to Law and Order», *Oregon State Bar Bulletin* (shkurt/mars 2003) 33; Malcolm (§ 8) 346.

¹¹ Shih përgjithësisht Carl Schmitt, *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* (U Chicago Press 2005) 16–35.

¹² [Akt i Kuvendit] 010-22/90, 2 korrik 1990, botuar në *Gazeta Zyrtare e KSA Kosovës/Službeni list SAP Kosova* 21/1990 (3 korrik 1990).

¹³ Shih Judah (§ 8) 64–74.

¹⁴ Colin Warbrick, «Recognition of States» (1992) 41 *Int'l & Comp LQ* 473, 478, shënim 29, dhe f. 490; Dahlia Scheindlin, «Phantom Referendums in Phantom States: Meaningless Farce or a

Serbia, më e madhja nga republikat, dhe Mali i Zi, më i vogli, zgjodhën me i mbajtë lidhjet. Më 1992, ata formuan të ashtuquajturën Republikë Federative të Jugosllavisë, duke shpresuar se ruajtja e emrit të moçëm do t'u jepte të drejtën e vazhdimësisë së shtetit të mëparshëm. Bashkësia ndërkombëtare vendosi ndryshe, kurse RFJ, siç quhej shpesh bashkimi serbo-malazez, u bë shtet i ri dhe thjesht një nga trashëgimtarët e federatës paraardhëse.¹⁵ Vullneti i popullit pro-dhoi sovranë të rinj në republikat jugosllave, por edhe i shpuri në një sërë luftërash shkatërruese.

Ndërsa konfliktet në Kroaci e Bosnjë morën fund më 1995, rasti i Kosovës mbeti i pazgjidhur. Udhëheqësit kosovarë kishin bërë thirrje qëmoti për qëndresë paqësore, duke shmangur mjeshtërisht konfliktet e kushtueshme që kishin rrafshuar pjesë të tjera të rajonit. Por të trajtuar si qytetarë të dorës së dytë nën diktatorin serb Slobodan Millosheviq, dhe duke u ndjerë të braktisur nga përpjekjet ndërkombëtare të paqes, kosovarët ndërruan udhë. Më 1996, vendi përjetoi shenjat e para të një qëndrese të armatosur, ndërsa u kryen sulme ndaj njësisive të policisë e ushtrisë serbe në Kosovë.¹⁶

B. Lufta e Kosovës (1998–1999)

Rrëshqitja e Kosovës drejt luftës u bë edhe më e qartë nga nëntori 1997. Teksa njerëzit u mblodhën në një katund të varfër për të varrosur një mësues shkolle të vrarë nga forcat serbe, luftëtarë të armatosur u shfaqën para turmës në emër të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK).¹⁷ Organizata guerilje mori përgjegjësinë për sulmet ndaj caqeve serbe, dhe regjimi i Millosheviqit u përgjigj me mizori masive ndaj civilëve, duke çuar në një konflikt të plotë. Shumica e historianëve pajtohen se lufta e Kosovës filloi nga fundi i shkurtit 1998.

Nga droja se kriza do të përhapej në vendet e rajonit, Perëndimi nxitoi për të ndërmjetësuar mbarimin e luftimeve. Serbia premtoi paqe, por nuk e realizoi, ndërsa masakrat ndaj civilëve në Kosovë zbuluan synimin e vërtetë të Millosheviqit për zgjerim territorial përmes spastrimit etnik të joserbëve.

Me shkallëzimin e dhunës më 1999, bashkësia ndërkombëtare thirri përfaqësuesit e Kosovës dhe Serbisë në një konferencë në Rambuje të Francës. Konferenca

---

Bridge to Reality?» (2012) 18 *Nationalism & Ethnic Politics* 65, 73–74; Peter Radan, «Secessionist Referenda in International and Domestic Law» (2012) 18 *Nationalism & Ethnic Politics* 8, 12.

¹⁵ Alain Pellet, «The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples» (1992) 3 *Eur J Int'l L* 178; Malcolm (§ 8) Preface.

¹⁶ Malcolm (§ 8) 355.

¹⁷ Malcolm (§ 8) Preface.

nxori Marrëveshjen e Rambujesë, një dokument që garantonte paqe, vetëqeverisje dhe të drejta të njeriut dhe të pakicave.¹⁸ Delegacioni i shqiptarëve të Kosovës nënshkroi dokumentin më 18 mars 1999; ekipi serb nuk pranoi. Duke refuzuar paqen dhe duke vijuar brutalitetin ndaj Kosovës, Millosheviqi i hapi rrugën ndërhyrjes ushtarake.¹⁹

Më 24 mars 1999, NATO-ja nisi një fushatë ajrore kundër forcave serbe. Pas 78 ditëve bombardimi, Millosheviqi pranoi me u tërheqë nga Kosova, dhe një forcë paqeruajtëse e NATO-s u përgatit për t'u vendosur në Kosovë.²⁰ Më 10 qershor, Këshilli i Sigurimit i OKB-së miratoi Rezolutën 1244, duke vënë Kosovën nën administrim të përkohshëm ndërkombëtar (UNMIK), që do të zgjaste deri në një zgjidhje përfundimtare të statusit të Kosovës.²¹ Zgjidhja mbërriti rreth nëntë vjet më vonë me Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës më 2008.

C. Administrata ndërkombëtare dhe Deklarata e Pavarësisë

Pavarësimi nuk ndodhi në të thatë. Duke pasur parasysh se statuskuoja nuk mund të vazhdohej, Kombet e Bashkuara emëruan ish-presidentin finlandez Martti Ahtisaari për të udhëhequr negociatat Kosovë–Serbi, që filluan më 2006. Palët mbajtën qëndrime të papajtueshme gjatë gjithë kohës: kosovarët donin pavarësi, kurse Serbia këmbëngulte në «autonomi përmbajtjesore».²²

Më 2007, presidenti Ahtisaari paraqiti propozimin e tij, që nënkuptonte pavarësi të mbikëqyrtur dhe përfshinte udhëzime për një kushtetutë të re me një listë të gjerë garancish për serbët dhe grupet e tjera etnike.²³ Ndërkohë që Serbia refuzoi marrëveshjen, pasuan bisedime të reja, të udhëhequra nga një trojkë e ame-

¹⁸ Marrëveshje e Përkohshme për Paqe dhe Vetëqeverisje në Kosovë [Marrëveshja e Rambujesë]: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo [Rambouillet Accords], Francë, 23 shkurt 1999, Korniza, neni I (Parimet) dhe kap. 1 (Kushtetuta).

¹⁹ Marc Weller, «The Rambouillet Conference on Kosovo» (1999) 75 *Int'l Affairs* 211, 227–238; Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia's Influence in South East Europe* (Yale UP 2017) 40–48; Judah (§ 8) 75–92.

²⁰ Ruth Wedgwood, «NATO's Campaign in Yugoslavia» (1999) 93 *Am J Int'l L* 828; Marrëveshja Ushtarake Teknike mes Forcës Ndërkombëtare të Sigurisë dhe Qeverive të RFJ dhe Serbisë: Military Technical Agreement between Int'l Security Force and Gov't of FRY and Serbia, 9 qershor 1999.

²¹ S/RES/1244.

²² Përdorur në Marrëveshjen e Rambujesë dhe në Rezolutën 1244, shprehja «autonomi përmbajtjesore» ose «autonomi substanciale» (*substantial autonomy*) u shfaq sërish në kushtetutën e Serbisë të 2006-ës, e cila përkufizon Kosovën si krahinë autonome. Preambula, neni 182.1. Kjo pasqyron bindjen rigjide të Serbisë se e drejta ndërkombëtare do të mbronte integritetin e saj territorial përkundër shkeljeve të rënda të të drejtave të njeriut nën regjimin e Millosheviqit.

²³ Craig S. Smith, «Serbia Rejects Plan That Could Lead to Kosovo Independence», *New York Times* (3 shkurt 2007).

rikanëve, evropianëve dhe rusëve, por rezultate nuk pati as këtë herë.²⁴ Ndërkaq, Kosova pranoi Planin e Ahtisaarit dhe po përgatitej për t'i dhënë kuptim të plotë përmes një kushtetute të re.

Bisedimet e Trojkës dështuan në fillim të 2008-ës, dhe Kosova u bë gati për ta shpallur njëanshëm shtetësinë e saj. Me përkrahje perëndimore, Kuvendi i Kosovës miratoi Deklaratën e Pavarësisë më 17 shkurt 2008. Këtë radhë, kosovarët ia doli mbanë në ushtrimin e pushtetit kushtetutëbërës origjinar, meqë shumica e vendeve të botës e kanë njohur Kosovën si shtet sovran deri më sot.

Deklarata e 2008-ës, megjithatë, u zotua për të zbatuar Planin e Ahtisaarit dhe disa detyrime që rrjedhin nga Rezoluta 1244. Kështu që Kosova hyri në një periudhë të pavarësisë së mbikëqyrur. Administrata e OKB-së ia dorëzoi përgjegjësitë kyçe një misioni të BE-së për sundimin e ligjit, të njohur si EULEX, si dhe Përfaqësuesit Civil Ndërkombëtar (ICG), ashtu siç parashihte Ahtisaari.²⁵ Roli i EULEX-it ishte i natyrës sovrane dhe përfshinte policinë dhe gjyqësinë. Një trup ndërkombëtar, i përbërë nga amerikanë, evropianë dhe rusë, u caktua për të mbikëqyrur EULEX-in dhe ICG-në deri në fund të pavarësisë së mbikëqyrur në shtator 2012.²⁶

Kushtetuta kosovare, që hyri në fuqi më 2008, u ndryshua për të pasqyruar mbarimin e mbikëqyrjes ndërkombëtare.²⁷

D. Pavarësia e Kosovës në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë

Në përpjekje për të minuar shtetësinë e Kosovës, Serbia arriti t'ia parashtrojë çështjen Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë.²⁸ Parashtrësia fillestare pyeste nëse Kosova ka të drejtë të ndahet. Por GjND-ja e riformuloi pyetjen, siç i lejohet me statut, për të gjetur nëse Deklarata e Pavarësisë e Kosovës shkel rregullat e së drejtës ndërkombëtare.²⁹ Gjykata vendosi se nuk i shkel. Dy aspekte kyçe të mendimit këshillues të GjND-së meritojnë vëmendjen tonë.³⁰

Së pari, e drejta ndërkombëtare gjithmonë kishte qenë asnjëherë sa i përket themelimit dhe zhdukjes së shteteve. Përrjashtime ekzistojnë për përdorimin e

²⁴ Crispian Balmer, «Russia blocks G8 moves on Kosovo independence» *Reuters* (8 qershor 2007).

²⁵ Plan i Ahtisaarit, anekset IX–X; shih dhe Oisín Tansey, «Kosovo: Independence and Tutelage» (2009) 20 *J Democracy* 153, 159–60, 165.

²⁶ Plani i Ahtisaarit, aneks IX, neni 4.1.

²⁷ Vendimi i Kuvendit 04-V-436, 7 shtator 2012, GZRK 25/2012.

²⁸ UNGA Res 63/3/2008.

²⁹ Para. 49–56.

³⁰ Mendimi këshillues i GjND-së mbi Kosovën: Advisory Opinion on Kosovo [tutje «Opinion»], *ICJ Reports* 2010, 403.

paligjshëm të forcës, gjenocidin, aparteidin ose shkelje të tjera të normave *jus cogens*. Por rasti nuk ishte i tillë kur Kosova shpalli mëvetësinë më 2008, andaj GjND-ja nuk gjeti shkelje të së drejtës ndërkombëtare. Po të kishte vendosur ndryshe, mbijetesa e Kosovës si shtet do të ishte në pikëpyetje.³¹

Së dyti, GjND-ja njohu joshprehimisht Deklaratën si ushtrim të pushtetit kushtetutëbërës të popullit. Akti i 2008-ës u miratua jashtë rendit juridik të vendosur nga UNMIK-u, dhe themeloi në vend të tij një rend të ri juridik të mbështetur në vullnetin e lirë të popullit.³² Ndonëse GjND-ja nuk zë ngoje konceptin *pouvoir constituant*, mendimi i saj diskuton fare qartë një vendim të popullit për të përcaktuar të ardhmen e vet politike. Ky është thelbi i pushtetit kushtetutëbërës, i cili i përket popullit.³³ Të tjerët nuk mund ta anulojnë Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës. Por u takon sovranëve të tjerë të vendosin nëse do ta njohin Kosovën si shtet. Shumica dërmuese tashmë e ka njohur.

E. Hierarkia e normave në Kosovën e pavarur

Ndonëse rivalë historikë në përpjekjet e tyre për të përkufizuar të drejtën kushtetuese moderne, Carl Schmitt dhe Hans Kelsen ndanin të njëjtat pikëpamje mbi hierarkinë e normave. Vështrimi i tyre është i rëndësishëm për të kuptuar hierarkinë e normave në Kosovën e pavarur dhe për të parë si Kosova ka transferuar kompetencat e saj sovrane.

Carl Schmitt dallonte kushtetutën nga e drejta ose ligjet kushtetuese. Deklarata e Pavarësisë është kushtetutë në kuptimin që përdorte Schmitti — domethënë, vendim politik i një natyre ekzistenciale që përkufizon ekzistencën politike të Kosovës si vend sovran dhe i pavarur. Duke krahasuar përvojat e shumë kombeve, juristi gjerman kushtetuta i konsideronte marrëveshjen politike të amerikaneve për të themeluar federatën e sotme më 1775, vendimin francez për ta ndryshuar formën e qeverisjes më 1791, shpalljen çekosllloake të shtetit të ri më 1918, si dhe vendimin e Gjermanisë për të ngritur një regjim republikan. Ligjet kushtetuese, në anën tjetër, ishin thjesht dokumente të mbështetura në kushtetutat si vendime. Si të tilla, ato ravijëzonin norma e rregulla për të rregullar ekzistencën politike të shtetit.³⁴

³¹ Për pikëpamje skeptike ndaj shtetësisë së Kosovës, shih Colin Warbrick, «Kosovo: Declaration of Independence» (2008) 57 *Int'l & Comp LQ* 675–90.

³² Shih Opinion, para. 101–121.

³³ Për më shumë, shih Schmitt (§ 11) 16–35; Slobodan Samardžić (red.), *Norma i odluka: Karl Šmit i njegovi kritičari* (Filip Višnjić 2001) 85–124.

³⁴ Carl Schmitt, *Constitutional Theory* (Duke UP 2008) 75–82.

Ngjashëm, në terma kelsenianë, Deklarata e Pavarësisë u bë «kushtetuta e parë shikuar historikisht» ose ajo *grundnorm* që u paraprin dokumenteve të tjera. Kelseni krahasonte *grundnorm*-ën me një hyj, ekzistencën e të cilit e pandehim por nuk e kontestojmë. Deklarata e 2008-ës është pra instrumenti themelues i shtetit që përfaqëson ushtrimin e pushtetit kushtetutëbërës origjinar dhe paraqet një ndarje me të kaluarën; gjithçka tjetër rrjedh nga ky akt.³⁵

Deklarata e 2008-ës vërtet premtoi se Kosova do ta zbatojë Planin e Ahtisaarit dhe do të nxjerrë një kushtetute të mbështetur në Ahtisaarin. Ky është zotim i njëanshëm me efekt *erga omnes* — i dhënë bashkësisë ndërkombëtare si tërësi. Por Deklarata është *grundnorm*, që prezumohet, dhe përbën bazën për Planin e Ahtisaarit dhe Kushtetutën e 2008-ës.³⁶ Sa u përket këtyre dyjave, Deklarata sanksionoi epërsinë e përkohshme të Planit (gjatë pavarësisë së mbikëqyrur).³⁷ Ahtisaari ishte vetë arsyeja për miratimin e Kushtetutës së 2008-ës, andaj Plani i Ahtisaarit u vendos në krye të normave kushtetuese.³⁸

Kjo hierarki e përkohshme e normave i mvishet rolit të bashkësisë ndërkombëtare. Me pjesëmarrjen e tyre në ushtrimin e pushtetit kushtetutëbërës të Kosovës, ndërkombëtarët lanë mbresën e tyre ashtu siç kanë bërë në shumë shoqëri të paskonfliktit.³⁹ Në këto rrethana, Kushtetuta e 2008-ës duhet parë si ecuri që u shërben synimeve të shumëfishta, dhe jo si akt i vetëm kushtetutëbërës.

III. Kufizimet dhe sot në juridiksionin kushtetues

A. Pavarësia e mbikëqyrur

Kushtetuta e 2008-ës parasheh një Gjykatë Kushtetuese me juridiksion të gjerë.⁴⁰ Por dispozitat kalimtare kanë prekur kompetencat dhe përbërjet e Gjykatës. Këtu përqendrohemi te kufizimet e juridiksionit. Ato kanë rrënjët e tyre hierarkinë e përkohshme të normave: gjatë kohës së pavarësisë së mbikëqyrur, Kushtetuta i nënshtrohej Planit të Ahtisaarit.

³⁵ Shih Hans Kelsen, *Pure Theory of Law* (Lawbook Exchange 2002, 2009) 193–94, 198–205.

³⁶ Shih Dren Doli & Fisnik Korenica, «What about Kosovo's Constitution: Is there anything special? Discussing the *grundnorm*, the sovereignty, and the consociational model of democracy» (2011) 5 *Vienna JICL* 49, 54–55, 69.

³⁷ Dren Doli dhe Fisnik Korenica, po aty, kundërshtojnë epërsinë e Planit.

³⁸ Louis Aucoin, «Views from the Field on Constitution Writing: The Case of Kosovo (Interview)» (2008) 23 *Praxis: Fletcher J Hmn Sec* 123, 124.

³⁹ Hay (§ 7) 144–45.

⁴⁰ Neni 113.

Një varg vendimesh të Gjykatës Kushtetuese diskutojnë epërsinë e Ahtisaarit gjatë pavarësisë së mbikëqyrur, ndërsa të tjerat shqyrtojnë «shkronjën dhe frymën» e Planit në Kosovën e pasmbikëqyrjes.

Dy rastet e para kishin të bëjnë me detyrimet ahtisariane për të miratuar një ligj për rikthimin e pasurisë së konfiskuar nga regjimi komunist.⁴¹ Duke cituar Planin e Ahtisaarit si autoritet suprem në një vendim të 2010-ës, Gjykata njohu detyrimin e Kosovës për të nxjerrë ligj, por përfundimisht refuzoi pretendimet për shkaqe procedurale: parashtruesi nuk kishte shterur ende mjetet juridike që kishte në dispozicion përmes gjyqësorit të rregullt.⁴² Gjykata diskutoi sërish çështjen atë vit, duke gjetur mosveprim kushtetues në dështimin e Kuvendit për të miratuar ligjin e restitimit pronësor,⁴³ por refuzoi të vendosë mbi meritat e rastit.⁴⁴ Edhe gjyqësori i rregullt kishte vendosur si Kushtetuesja.⁴⁵

Në rastin e tretë të ndërlidhur me Ahtisaarin, Gjykata Kushtetuese zbatoi në mënyrë të barabartë Planin dhe Kushtetutën e 2008-ës, duke vlerësuar se Gjykata Supreme bart funksion nomofilaktik, që domethënë detyrën për të siguruar zbatimin e njëtrajtshëm të ligjeve. Kjo detyrë i takon edhe dhomës së posaçme të Supremes që merret me rastet e privatizimit.⁴⁶

Pika e kthesës mbërriti më 2012. Ndërkohë që Kosova përgatitej për përfundimin e mbikëqyrjes së pavarësisë, Gjykata Kushtetuese dha dritën e gjelbër për ndryshimet kushtetuese që do të fshinin dispozitat kalimtare, duke përfshirë klauzolat që njohin epërsinë e Ahtisaarit.⁴⁷ Me hyrjen në fuqi të amendamenteve, Kushtetuta e Kosovës u bë i vetmi ligj sipror i shtetit.⁴⁸

Organi kushtetutëmbrojtës tani nuk zbaton më Planin e Ahtisaarit. Në vlerësimin e dy ligjeve mbi trashëgiminë kulturore më 2012, Gjykata shpjegoi se Kushtetuta është mjaft e qartë në mbrojtjen e grupeve etnike, fetare e kulturore, dhe se dispozitat e Ahtisaarit mbi diversitetin dhe komunitet ishin bartur tash-

⁴¹ Plani i Ahtisaarit, aneks VII neni 6.1.

⁴² Rasti KI 02/09 *Krasniqi kundër Ministrisë së Bujqësisë*, GjKK, Aktvendim për papranueshmëri, 25 janar 2010; Plani i Ahtisaarit, aneks VII, neni 6.1.

⁴³ Rasti KI 14/09 *Loxha*, GjKK, Aktvendim për papranueshmëri, 15 tetor 2010.

⁴⁴ Po aty, para. 28–33.

⁴⁵ Rasti RK 21/07, GjS, Vendim, 17 dhjetor 2008.

⁴⁶ Rasti KI 25/10 *Agjencia e Privatizimit*, Vlerësim i kushtetutshmërisë së Vendimit të Gjyk. Supreme, Aktgjykim, 31 mars 2011, para. 34–35, 41, 54–63, 65, 67.

⁴⁷ Rasti KO 38/12, Vlerësim i kushtetutshmërisë së Propozimeve të Qeverisë për Amendamentimin e Kushtetutës, Aktgjykim, 15 maj 2012, para. 15–16, 50–55, 80–93, dhe dispozitivi në pikat I–II.

⁴⁸ Shih Vendimin e Kuvendit 04-V-436, 7 shtator 2012, GZRK 25/2012.

më në aktin më të lartë juridik.⁴⁹ Ngjashëm, në një aktgjykim të 2016-ës, Gjykata Kushtetuese vuri re se Kushtetuta e 2008-ës ngërthen frymën e Ahtisaarit sa i përket të drejtës për vetëqeverisje.⁵⁰

Në përmbyllje, juridiksioni i Gjykatës Kushtetuese nuk kufizohej medoemos për nga lëndët që mund të dëgjoheshin, por për nga ligji që duhej zbatuar. Gjykata ishte e detyruar të zbatonte Planin e Ahtisaarit mbi Kushtetutën e vitit 2008 gjatë periudhës së pavarësisë së mbikëqyrur.

Mirëpo në kohën kur mbikëqyrja po i avitej fundit, në horizont u shfaqën kufizime të reja kushtetuese. Këto kishin të bëjnë me Gjykatën Speciale dhe me juridiksionin e saj të specializuar.

B. Gjykata Speciale dhe kufizimet e reja

Ndonëse Plani i Ahtisaarit skadoi më 2012, Kosova mbajti EULEX-in. Përmes një këmbimi të letrave me Bashkimin Evropian, presidenti kosovar lidhi marrëveshje për t'ia vazhduar mandatin misionit të BE-së për sundimin e ligjit.⁵¹ Letrat u ratifikuan siç duhet në Kuvend, me votën e dy të tretave të deputetëve, meqë përbënin traktat politik dhe bartje të sovranitetit sipas neneve 18.1 dhe 20. EULEX-i vijoi rolin fillestar rreth sundimit të ligjit, por u përgatit njëherësh për sfida të reja që po shplekseshin pas pavarësisë — hetimin e krimeve të kohës së luftës.

Në prill 2008, pak kohë pasi u largua nga Tribunali Ndërkombëtar Penal për ish-Jugosllavinë, prokurorja Carla Del Ponte u rikthye me një libër të bujshëm për Kosovën. Shkruar në bashkëpunim me gazetarin Chuck Sudetic, kujtimet e prokurores paraqitën pretendime për krime të rënda të kryera gjatë dhe pas luftës në Kosovë.⁵² Implikonin madje udhëheqësit më të lartë të UÇK-së, duke përfshirë atëherë-kryeministrin (tani president) Hashim Thaçi.⁵³

⁴⁹ Rastet KO 45/12 dhe KO 46/12, vlerësim i kushtetutshmërisë së ligjit, GjKK, Aktgjykim, 25 qershor 2012, para. 6–8, 19–20, 22, 28, 32, 34–41, 43–47, 49–55, 58, 65–66.

⁵⁰ Rasti KO 120/16, Aktvendim për papranueshmëri, 1 shkurt 2017, para. 4–7, 42–43, 50–52, 68, 72–77, 124–29.

⁵¹ Shih Veprimin e Përbashkët të Këshillit 2008/124/CFSP mbi Misionin e Bashkimit Evropian për Sundimin e Ligjit në Kosovë, EULEX KOSOVA, OJ L 42/92 <<https://bit.ly/2C3KY6a>>, ndryshuar së mbrami me Vendimin e Këshillit 2018/856/CFSP, OJ L 146/5 <<https://bit.ly/2TCphV3>>; ligjet për ratifikimin e marrëveshjeve Kosovë–BE për EULEX-in: Ligji 04/L-148, GZRK 25/2012; Ligji 04/L-274, GZRK 32/2014; Ligji 05/L-102, GZRK 21/2016.

⁵² Carla Del Ponte & Chuck Sudetic, *La caccia: Io e i criminali di guerra* [Gjuetia: Unë dhe kriminelët e luftës] (Feltrinelli 2008) dhe *Madame Prosecutor: Confrontations with Humanity's Worst Criminals and the Culture of Impunity* (Other Press 2009); Judah (§ 8) 92.

Ndërkohë që Thaçi e shpërfilli veprën e Del Pontes si trillim, Këshilli i Evropës, organizata e të drejtave të njeriut e 47 shteteve evropiane, u angazhua për të trajtuar çështjen. Asambleja Parlamentare e KE-së (APKE) emëroi anëtarin e saj Dick Marty, ish-prokuror dhe senator në Zvicër, për të hetuar pretendimet.⁵⁴ Marty dorëzoi raportin e tij në fund të vitit 2010, dhe APKE-ja e miratoi përmes një rezolute të veten në janarin vijues.⁵⁵

Marty paraqiti pretendime për krime të luftës dhe krime kundër njerëzimit dhe të drejtës ndërkombëtare të kryera gjatë dhe menjëherë pas konfliktit të viteve 1998–99. Viti 2000 u caktua si kufi. Krimet e pretenduara janë të karakterit ndërkombëtar, meqë përfshijnë trafikimin e njerëzve nga Kosova në Shqipërinë veriore. Duke vënë re arsyen për punën e tij, Marty ankohet në raportin e vet për kulturën e pandëshkueshmërisë që ka mbizotëruar Kosovën e pasluftës dhe misionet e OKB-së dhe EULEX-it kur vjen fjala te hetimi dhe ndjekja e ish-udhëheqësve të UÇK-së, të cilët tani mbajnë pozita të rëndësishme në qeveri.⁵⁶

Tutje, trajtimi i pandëshkueshmërisë u shtua formalisht si kusht për integrimin evropian më 2015, kur Kosova nënshkroi Marrëveshjen për Stabilizim-Asociim me BE-në.⁵⁷ Por detyrimi kundër pandëshkueshmërisë që shfaqur për herë të parë me marrëveshjen e 2012-ës për zgjatjen e mandatit të EULEX-it. Ndërsa misionit iu caktuan dy vjet shtesë për të kryer punën e vet në Kosovë, atij iu dha mandat me afat të pacaktuar për të hetuar pretendimet e Martyt përmes një task-force të posaçme hetuese (SITF).⁵⁸

SITF-i ka gëzuar pavarësi funksionale nga pjesa tjetër e misionit. Pas një hetimi të hollësishëm, kreu i task-forcës shtyu autoritetet kosovare që ta mundësojnë ndjekjen. SITF-i qebesa kishte mandat të plotë për të hetuar dhe për të ndjekur krimet, por nuk kishte ku me paraqitë aktaktuza.⁵⁹

Kosova dhe BE-ja përtërinë marrëveshjen për EULEX-it sërish më 2014, këtë herë duke u zotuar për themelimin e një mekanizmi të specializuar për të ndje-

⁵³ For more on what followed Del Ponte's allegations, see Sarah Williams, «The Specialist Chambers of Kosovo: The Limits of Internationalization?» (2016) 14 *J Int'l Crim Justice* 25, 25–26, 37; Matthew E. Cross, «Equipping the Specialist Chambers of Kosovo to Try Transnational Crimes: Remarks on Independence and Cooperation» (2016) 14 *J Int'l Crim Justice* 73, 76–81.

⁵⁴ PACE Doc 11574 (2008).

⁵⁵ PACE Doc 12462 (2011), *Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo* [Raporti i Martyt] <<https://bit.ly/2rwwd6f>>.

⁵⁶ Po aty.

⁵⁷ Marrëveshja e Stabilizimit dhe Asociimit Kosovë–BE, 2015, neni 6; shih dhe Williams (§ 53) 48; Cross (§ 53) 74.

⁵⁸ Ligji 04/L-148, GZRK 25/2012, f. 4 (letra e bashkëngjitur).

⁵⁹ Cituar në Cross (§ 53) 80, shënim 37.

kur dhe për të gjykuar krimet e hetuara. Ky mekanizëm — i quajtur në ligjërmbisedor «Gjykata Speciale» — do të ngrihej brenda sistemit gjyqësor të Kosovës, por do të bartej jashtë territorit kosovar sipas nevojës.⁶⁰ Për këtë qëllim, Kuvendi i Kosovës ndryshoi Kushtetutën më 2015, pas një vlerësimi nga Gjykata Kushtetuese të amendamentit të propozuar.⁶¹

Siç do të diskutojmë në pjesët në vijim, amendamenti ka kufizuar juridiksionin e Gjykatës Kushtetuese në Prishtinë, duke ia bartur kompetencat dhomës kushtetuese në Hagë.

IV. Natyra dhe përbërja e Gjykatës Speciale

A. Institucion i pavarur, i ndërkombëtarizuar

I njohur si amendamenti 24 ose neni 162, dhe i hartuar nën udhëheqjen perëndimore, dispozita për Gjykatën Speciale ka bërë aktorët ndërkombëtarë bashkëpronarë në *pouvoir constituant dérivé* të Kosovës.⁶² (Për dallim nga pushtetit kushtetutëbërës origjinar, që ndërton një entitet sovran nga fillimi, lloji rrjedhimor apo derivativ është tagri për të ndryshuar një kushtetutë ekzistuese.) Këtu, Gjykata Speciale është produkt i pushtetit kushtetutëbërës derivativ dhe njëherësh pjesë integrale e një projekti ndërkombëtar të shtetndërtimit në Kosovë.⁶³

Gjykata Speciale funksionon sipas ligjeve të Republikës së Kosovës, por është e pavarur nga tërë sistemi kosovar. Siç vënë re akademikët, «duke krijuar një institucion të ndërkombëtarizuar — me partneritetin, sponsorimin dhe inkurajimin e palëkundur të BE-së — qeveria e Kosovës ka ndërmarrë hapa domethënës dhe deri diku të pazakontë për të siguruar që GjS të jetë e pavarur nga autoritetet e tjera vendore».⁶⁴

Theksi mbi natyrën e ndërkombëtarizuar të institucionit meriton vëmendjen tonë aq sa dhe pavarësia e tij. Gjykata Speciale nuk është gjykatë hibride në kuptimin klasik, e as është gjykatë ndërkombëtare. Tribunalet hibride përbëhen nga gjyqtarë të huaj e vendas që ulen në të njëjtë bankë. Nuk është ky rasti tani:

⁶⁰ Ligji 04/L-274, GZRK 32/2014, f. 5 (letra e bashkëngjitur).

⁶¹ Amend. 24, vendimi i Kuvendit 05-V-139, 3 gusht 2015, GZRK 20/2015; shih dhe rastin KO 26/15, Vlerësim i amendamentit të Kushtetutës, GjKK, Aktgjykim, 15 prill 2015.

⁶² Fisnik Korenica et al, «The EU-integrated hybrid and international specialist court in Kosovo: How 'special' is it?» (2016) 12 *Eur Const L Rev* 474, 479; shih dhe Emanuele Cimiotta, «The Specialist Chambers and the Specialist Prosecutor's Office in Kosovo: The "Regionalization" of International Criminal Justice in Context» (2016) 14 *J Int'l Crim Justice* 53, 55–57.

⁶³ Cimiotta (§ 62) 69–71.

⁶⁴ Cross (§ 53) 98–99 (theksim i shtuar).

asnjë shtetas i Kosovës nuk punon e as lejohet të punojë në institucionin special në Hagë, si gjyqtar, prokuror a çfarëdo cilësie tjetër. Për më tepër, financat, privilegjet, imunitetet dhe (shumica nga) ligjet e zbatueshme nuk kanë prejardhje kosovare e as kontrollohen nga Kosova.⁶⁵ Akademikë të tjerë kanë përshkruar Gjykatën Speciale si tribunal penal rajonal *të përzier*, duke marrë parasysh përfshirjen e BE-së dhe Këshillit të Evropës në themelimin e Gjykatës dhe duke rikujtuar kompetencën lëndore dhe të drejtën materiale të zbatueshme që burojnë dhe kanë implikime si brenda ashtu dhe jashtë Kosovës.⁶⁶

Në tjetrën anë, Gjykata Speciale dallon nga gjykatat ndërkombëtare — siç janë tribunalet ndërkombëtare për ish-Jugosllavinë dhe Ruandën — sepse është pjesë e sistemit kosovar të drejtësisë.

Meqë kemi përjashtuar tani klasifikimin e Speciales si gjykatë hibride ose ndërkombëtare, gjejmë se qëllimi, synimi dhe funksioni i saj përkon me kategorinë e *gjykatave të ndërkombëtarizuara*. Baza juridike për gjykatat hibride e ndërkombëtare ka rrënjët në të drejtën ndërkombëtare (të përgjithshme ose rajonale), kurse gjykatat e ndërkombëtarizuara burojnë nga e drejta vendore (duke përfshirë kushtetutat e shteteve).⁶⁷ Gjykata Speciale e Kosovës bazohet në amendamentin 24 (tani neni 162), i cili ka ndërkombëtarizuar funksione të caktuara të institucioneve shtetërore (sa i përket ndjekjes penale, gjyqësorit të rregullt, drejtësisë kushtetuese dhe ombudspersonit). Në këtë rast, Kosova paraqet tipare të veçanta të ndërkombëtarizimit. Së pari, Gjykata Speciale ekziston ndaras dhe përkrah autoriteteve vendore në Kosovë. Së dyti, ndonëse është institucion kosovar, Gjykatën Speciale e drejtojnë ndërkombëtarët, dhe kosovarët nuk kanë ndikimin në punën e tyre. Këto rrethana e bëjnë Kosovën rast disi të veçantë.⁶⁸

Prapëseprapë, kushtetutat e ndërkombëtarizuara dhe institucionet e dala nga to rëndom kufizojnë sovranitetin kombëtar dhe përlijin një kulturë pabarazie mes aktorëve vendas e ndërkombëtarë.⁶⁹ Kjo ka ndodhur në Kosovë. Por rasti nuk duhet parë nga këndi i pabarazisë; duhet parë më fort si zbatim i një detyrimi të shtetit për t'i bërë vend të drejtës ndërkombëtare (të përgjithshme ose rajonale). Kushtetutat e ndërkombëtarizuara dhe prodhimet e tyre, si formë e so-

⁶⁵ Shih Cross (§ 53) 81; Furtuna Sheremeti, «Understanding Kosovo's "special court"», *Kosovo 2.0* (6 mars 2017) <<http://bit.ly/2XWwPku>> (flet për financimin).

⁶⁶ Cimiotta (§ 62) 69–71.

⁶⁷ Williams (§ 53) 26–27; shih dhe Cross (§ 53) 86 (pajtohet me Williamsin).

⁶⁸ Williams (§ 53) 32, 34–35.

⁶⁹ Hay (§ 7) 147.

vrانيتetit të bartur, gjithmonë burojnë nga një detyrim ndërkombëtar. Kosova miratoi amendamentin 24 për të përmbushur obligimin ndaj BE-së dhe mbarë bashkësisë ndërkombëtare me i dhënë fund kulturës së pandëshkueshmërisë në rrafsh të caktuara dhe për krime të caktuara.⁷⁰

B. Struktura, funksionimi dhe juridiksioni

Siç kemi vënë re, Gjykata Speciale (ose Institucioni i Specializuar) është term ombrellë për një rrjet trupash: Dhomat e Specializuara për secilën instancë të gjyqësorit të rregullt, Dhoma e Specializuar e Gjykatës Kushtetuese, Zyra e Prokurorit të Specializuar, Ombudspersoni i veçantë, si dhe zyrat mbështetëse.

Gjykata Speciale meret vetëm me çështje që kanë të bëjnë me pretendimet e Dick Martyt. Zyra e Prokurorit të Specializuar ka për detyrë ndjekjen, ndërsa Dhomat e Specializuara gjykojnë rastet në secilën shkallë të gjyqësorit të rregullt. Të gjitha kryejnë detyrat e veta në mënyrë të pavarur nga sistemi kosovar, megjithëse në emër të Republikës së Kosovës. Ngjashëm, Dhoma e Specializuar e Gjykatës Kushtetuese vepron mëvetësisht nga Gjykata Kushtetuese e themeluar sipas Kapitullit VIII. Me fjalë të tjera, Kosova ka dy gjykata kushtetuese: atë fillestare në Prishtinë dhe binjaken e saj në Hagë.

Neni 162, siç është amendamentuar, tani ka përparësi ndaj dispozitave të tjera. Fillon me fjalët «Pavarësisht dispozitave tjera të kësaj Kushtetute» — të 14 paragrafët vijnë pas. Paragrafi 1 thotë:

Për t'i përmbushur obligimet ndërkombëtare në lidhje me Raportin e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës, Dokumenti 12462, datë 7 janar 2011, Republika e Kosovës mund të themelojë Dhoma të specializuara dhe një Zyre të Prokurorit të specializuar në kuadër të sistemit të drejtësisë të Kosovës. Organizimi, funksionimi dhe juridiksioni i Dhomave të specializuara dhe i Zyrës së Prokurorit të specializuar rregullohen me këtë nen dhe me ligj të veçantë.

Sipas paragrafit 2, Gjykata Speciale duhet të mbrojë të drejtat e njeriut të garantuara me Kushtetutë dhe instrumente ndërkombëtare. Kjo sa u përket prokurorit dhe gjyqësorit të rregullt. Paragrafi 3 parasheh dhomën kushtetuese:

Një Dhomë e Specializuar e Gjykatës Kushtetuese, e përbërë nga tre (3) gjyqtarë ndërkombëtar të emëruar shtesë krahas gjyqtarëve të referuar sipas Nenit 114 (1), do të vendosë ekskluzivisht mbi referimet kushtetuese sipas Nenit 113 të Kushtetutës në lidhje me Dhomat e

---

⁷⁰ Cross (§ 53) 86.

specializuara dhe me Zyrën e Prokurorit të Specializuar në përputhje me ligjin e veçantë.

Paragrafi 3 pra përcakton përbërjen e dhomës: tre gjyqtarët e saj janë veçmas nga kolegët e tyre që shërbejnë në Prishtinë pasi emërohen sipas nenit 114(1). Tutje, paneli në Hagë trajton referimet kushtetuese mbi lëndën e Gjykatës Speciale. Thënë thjesht, dhoma treanëtarëshe interpreton Kushtetutën për sa ndër lidhet me Zyrën e Prokurorit të Specializuar dhe Dhomat e Specializuara të gjyqësorit të rregullt.

Dispozitat vijuese të nenit 162 qeverisin aspektet operative, marrëveshjet ndërkombëtare në mbështetje të Gjykatës Speciale, rregullat e provave, vendndodhjen e zyrave, vendin e paraburgimit dhe të mbajtjes së dënimit, si dhe gjuhët e punës, ndër të tjera çështje.⁷¹ Paragrafi 10 ua lë marrëveshjeve ndërkombëtare ose aranzhimeve të brendshme emërimin, mbikëqyrjen dhe administrimin e Gjykatës Speciale.⁷² Gjykata Speciale përfshin një zyrë të ombudsmanit sipas paragrafit 11. Në fund, mandati i saj do të jetë 5 vjet, përveç nëse ndërpritet më herët me vendim të Këshillit të BE-së.⁷³

Kuvendi i Kosovës ka miratuar gjithashtu një ligj të hollësishëm për të rregulluar juridiksionin dhe funksionimin e Gjykatës Speciale: Ligji nr. 05/L-053, për Dhomat e Specializuara dhe Zyrën e Prokurorit të Specializuar.⁷⁴ Ky artikull përqendrohet vetëm në juridiksionin kushtetues.⁷⁵

C. Procedura kushtetuese: rregullat, palët e autorizuara, afatet, efekti juridik

Për dallim nga simotra në Prishtinë, që u nënshtrohet normave të tjera, dhoma kushtetuese në Hagë vepron vetëm sipas Kushtetutës dhe Ligjit 05/L-053 si ligj i posaçëm.⁷⁶ Asnjë ligj, rregullore, tjetër legjislacion dytësor, rregull, zakon ose praktikë që nuk është përfshirë shprehimisht në Ligjin 05/L-053 nuk zbatohet

⁷¹ Para. 4–9.

⁷² Para. 10, 12.

⁷³ Para. 13, 14.

⁷⁴ GZRK 27/2015.

⁷⁵ Për juridiksionin penal, organizimin dhe punën e Gjykatës Speciale, shih Williams (§ 53); Cimiotta (§ 62); Cross (§ 53); Lachezar Yanev, «Co-Perpetration Responsibility in the Kosovo Specialist chambers: Staying on the Beaten Path?» (2016) 14 *J Int'l Crim Justice* 101; Gabriella Citroni, «The Specialist Chambers of Kosovo: The Applicable Law and the Special Challenges Related to the Crime of Enforced Disappearance» (2016) 14 *J Int'l Crim Justice* 123; Korenica et al (§ 62).

⁷⁶ Shih Cross (§ 53) 84.

ndaj organizimit, administrimit, funksionimit dhe juridiksionit të Gjykatës Speciale për Kosovën; ligji i posaçëm mbizotëron ndaj çdo dispozite kundërshtuese të ligjeve kosovare.⁷⁷ Kështu që Ligji për Gjykatën Kushtetuese⁷⁸ nuk zbatohet në procedurat para Gjykatës Speciale të Kosovës, meqë nuk ceket shprehimisht në Ligjin 05/L-053.

Neni 49 i Ligjit 05/L-053 rregullon panelin kushtetues:

1. Dhoma e Specializuar e Gjykatës Kushtetuese është autoriteti përfundimtar për interpretimin e Kushtetutës në lidhje me juridiksionin lëndor dhe punën e Dhomave të Specializuara dhe Zyrës së Prokurorit të Specializuar.

2. Dhoma e Specializuar e Gjykatës Kushtetuese ka juridiksion mbi çdo referim tek Gjykata Kushtetuese të bërë nga personat e autorizuar për të bërë referime në bazë të nenit 113 të Kushtetutës që ndërlidhen me, apo që kanë ndikim të drejtpërdrejtë mbi, punën, vendimet, urdhrat apo aktgjykimet e Dhomave të Specializuara apo me punën e Zyrës së Prokurorit të Specializuar.

[...]

Panelet kushtetuese si në Prishtinë ashtu në Hagë zbatojnë nenin 113 të Kushtetutës mbi juridiksionin dhe palët e autorizuara. Statusi i tyre nuk ndryshon, që i bie se neni 113 zbatohet përshtatshmërisht ndaj të gjitha palëve të autorizuara në procedura pranë Gjykatës Kushtetuese në Hagë për sa kohë që parashtrësat e tyre kanë të bëjnë me punën, vendimet, urdhrat ose aktgjykimet e Gjykatës Speciale të Kosovës.⁷⁹

Në terma praktikë, vetëm një nga palët e nenit 113 ka qasje të papenguar në dhomën e Hagës. Paragrafi 11 i nenit 162 tani autorizon edhe Avokatin e Popullit «të referojë çështje në përputhje me Nenin 135(4)».⁸⁰

Ndonëse neni 162.11 përdor termin *Ombudspersoni i Kosovës*, fjala është për ombudsmanin që ka ekzistuar më parë e që dispozitat e tjera të Kushtetutës e

⁷⁷ Ligji 05/L-053, neni 3(4).

⁷⁸ Ligji 03/L-121, për gjykatën Kushtetuese të Republikës së Kosovës, GZRK 46/2009, ndryshuar me Ligjin 04/L-115, për ndryshimin dhe plotësimin e ligjeve që kanë të bëjnë me përfundimin e mbikëqyrjes ndërkombëtare të pavarësisë së Kosovës, GZRK 25/2012, neni 2.

⁷⁹ Ligji 05/L-053, neni 49(2).

⁸⁰ Neni 135.4 thotë: «Avokati i Popullit ka të drejtë të referojë çështje në Gjykatën Kushtetuese, në pajtim me dispozitat e kësaj Kushtetute».

quajnë Avokat i Popullit.⁸¹ I themeluar me kapitullin XII të Kushtetutës, Avokati i Popullit dallon nga *Ombudspersoni i veçantë i Dhomave të Specializuara* me seli në Hagë. Ombudsperson i veçantë, i paraparë me amendamentin 24, rregullohet me ligjin e posaçëm dhe nuk i nënshtrohet ligjit kosovar për Avokatin e Popullit.⁸² Veçse Avokati i Popullit po ashtu mund të referojë çështje në Gjykatën Kushtetuese në Hagë.

Kjo rrethanë qartësohet tutje në nenin 49.5 të ligjit për Gjykatën Speciale, që mbulon parashtresat kushtetuese:

Në pajtim me Amendamentin nr. 24 dhe nenin 135(4) të Kushtetutës, Ombudspersoni i Dhomave të Specializuara i caktuar sipas nenit 34(9) të këtij ligji, si dhe Ombudspersoni [dmth. Avokati i Popullit] i Republikës së Kosovës, mund t'i referohen sipas nenit 113(2) Dhomës së Specializuar të Gjykatës Kushtetuese.

Nga dy trupat, sidoqoftë, binjaku në Hagë ka pozitë të privilegjuar. Avokati i Popullit nga Prishtina mund të parashtrojë raste në dhomën kushtetuese të Hagës vetëm për sa kanë të bëjnë me juridiksionin e Gjykatës Speciale. Mirëpo, nëse institucioni prishtinas dështon të veprojë, ombudspersoni i Hagës mund të ndërhyjë me referime sa i përket: (i) përputhshmërisë me Kushtetutën të ligjeve, dekreteve të presidentit a kryeministrit dhe të rregulloreve të qeverisë, ose (ii) përputhshmërisë me Kushtetutën të statuteve të komunave.⁸³ Juridiksioni i dyfishtë këtu siguron që njëri ombudsman do t'i mbrojë të drejtat e njeriut kur tjetri nuk është në gjendje t'i mbrojë.

Ligji 05/L-053 ka autorizuar Gjykatën Speciale të miratojë rregullat e veta të procedurës, që përcaktojnë mes çështjesh të tjera afatet dhe kushtet e tjera të dorëzimit të parashtresave. Dispozitat relevante gjenden në rregullën 6.⁸⁴

Vendimet bartin të njëjtin efekt juridik, qoftë kur i merr Gjykata Kushtetuese në Hagë, qoftë kur Gjykata Kushtetuese në Prishtinë. Në këtë pikëpamje, Kushtetuta e 2008-ës zbatohet drejtpërdrejt: neni 116 qeveris fuqinë juridike të vendi-

⁸¹ Sikur për t'i ndërlikuar gjërat, versioni shqip përdor terma të ndryshëm për të njëjtin institucion: *Avokati i Popullit* përdoret në kapitullin XII dhe në pjesën tjetër të tekstit, kurse Amendamenti 24 (tani neni 162) përdor *Ombudspersoni i Kosovës*.

⁸² Neni 162.11; Ligji 05/L-053, neni 34.9 («Ligji për Ombudspersonin, Ligji nr. 03/L-195, nuk zbatohet për punën e Dhomave të Specializuara dhe Zyrën e Prokurorit të Specializuar»).

⁸³ Ligji 05/L-053, neni 49.5; Kusht. neni 113.2.

⁸⁴ Rregullorja e Procedurës dhe e Provave para Dhomave të Specializuara të Kosovës përfshirë Rregullorja e Punës e Dhomës së Specializuar të Gjykatës Kushtetuese, 25 gusht 2017 (tutje «RrP»).

meve të Gjykatës Kushtetuese. Amendamenti 24 nuk merret me efektin e vendimeve, duke lënë nenin 116 tërësisht të pandryshuar.

V. Rastet kushtetuese në Hagë

Gjkata Speciale ende nuk ka kryer një rast penal.⁸⁵ Institucioni kaloi pjesën më të madhe të 2017-ës dhe 2018-ës duke konsoliduar infrastrukturën e vet, duke rekrutuar stafin administrativ dhe duke zgjidhur çështje anësore. Prokurori i specializuar zuri titujt kryesorë të lajmeve tek në dhjetor 2018, kur u dërgoi thirrjet dhe urdhrat e parë (të rëndësishëm) ish-pjesëtarëve të UÇK-së.⁸⁶

Dhoma kushtetuese gjithashtu ka bërë punë të kufizuar, duke numëruar tri vendime të rëndësishme nga gjithsej pesë lëndë.⁸⁷ Në vijim përshkruajmë tri vendimet — dy aktgjykime dhe një urdhër — dhe japim një parashikim të rasteve që do të mund të paraqiten para Gjykatës Kushtetuese në Hagë. (Këtu nuk do t'i diskutojmë vendimet për vendin e gjykatës dhe për zgjedhjen e kryetarit të dhomës.⁸⁸)

[Për lexuesin shqip ka rëndësi edhe një dallim i vogël në terminologjinë e Speciales. Në dy raste kushtetuese, origjinalet anglisht përdorin termin *judgment*, që shqip përkon me aktgjykim. Përkthimi zyrtar në gjuhën shqipe del si aktvendim. Për sa është e mundur, përpiqemi të pasqyrojmë terminologjinë e vetë gjykatës, duke qenë se shqipja — sipas nenit 20 të Ligjit 05/L-053 — është një nga tri gjuhët zyrtare.]

Dy aktvendimet vlerësojnë kushtetutshmërinë e Rregullores së Procedurës së Gjykatës. Kryetarja e Gjykatës nisi procedurën *sua sponte*, siç parashihet me Ligjin 05/L-053.⁸⁹ Aktvendimi i parë u nxor më 26 prill 2017,⁹⁰ dhe i dyti më 28 qershor 2017.⁹¹ Për lehtësi, do t'i referohemi vendimit të parë si «aktvendimi i prillit» dhe të dytit si «aktvendimi i qershorit».

⁸⁵ Shih përgjithësisht Lekë Batalli, «Parallel Justice: A First Test for Kosovo's Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office» *Verfassungsblog.de* (4 mars 2019) <<https://bit.ly/2Siqvjk>>.

⁸⁶ Shih p.sh. Die Morina, «Hague Prosecution, "Calls Kosovo Ex-Commander for Interview"» *Balkan Insight* (7 dhjetor 2018) <<https://bit.ly/2TrXoyx>>.

⁸⁷ Vendimet e dhomës kushtetuese dhe dokumente të tjera publike të Gjykatës Speciale mund të gjendet këtu: <https://repository.scp-ks.org/>.

⁸⁸ Rastet KSC-CC-2017-02, Vendim, 12 prill 2017, and KSC-CC-2018-04, Vendim, 16 mars 2018.

⁸⁹ Neni 19.5; shih rastet KSC-CC-PR-2017-01, Referim, 27 mars 2017, and KSC-CC-PR-2017-03, Referim, 31 maj 2017.

⁹⁰ Rasti KSC-CC-PR-2017-01.

⁹¹ Rasti KSC-CC-PR-2017-03, Aktvendim, 28 qershor 2017, dhe Korrigjim, 24 korrik 2017.

Aktvendimi i prillit gjeti se Rregullorja shkel Kushtetutën e Kosovës dhe urdhroi revidimin e saj.⁹² Plenarja e Gjykatës Speciale për Kosovën respektoi gjetjet e Gjykatës Kushtetuese dhe ndryshoi e plotësoi Rregulloren. Në aktvendimin e qershorit, paneli kushtetues shqyrtoi përmirësimet dhe konstatoi se janë në përputhje me aktvendimin e prillit dhe me Kushtetutën e Kosovës.

Në fund, ndërsa prokurori i specializuar nisi të intervistojë anëtarët e UÇK-së, këta iu drejtuan Gjykatës Kushtetuese në Hagë për të ndërprerë atë që e shihnin si shkelje të të drejtave themelore. Gjykata fillimisht vendosi masë pezulluese, por më vonë hodhi poshtë rastin meqë prokurori tërhoqi thirrjen e kontestuar.⁹³

A. Aktvendimi i prillit mbi Rregulloren

Gjykata së pari vendosi tri parimet që do të udhëzonin interpretimin e Rregullores.⁹⁴ *Së pari*, përvetësoi parimin e *kontrollit të rreptë dhe intensiv të kushtetutshmërisë* për të gjitha rastet e lidhura me kapitullin II të Kushtetutës, i cili përkufizon të drejtat themelore dhe liritë e njeriut. Andaj gjyqtarët do t'i kushtonin vëmendje të veçantë zbatimit të standardeve më të larta të të drejtave të njeriut, por vetëm ato rregulla që janë qartazi jokushtetuese do të shfuqizoheshin.⁹⁵ *Së dyti*, Gjykata u zotua të *analizojë rregullat tekstualisht*, ashtu që ato dispozita formulimi i të cilave është «dukshëm në kundërshtim me frymën e Kushtetutës» do të shpallehin jokushtetuese.⁹⁶ *Së treti*, Gjykata aderoi në parimin e interpretimit harmonik, duke marrë parasysh tërësinë e Rregullores, ashtu që asnjë rregull të mos interpretohej në izolim.⁹⁷ *Në fund*, dhoma e Hagës theksoi nenin 53 të Kushtetutës, që thotë se «të drejtat e njeriut dhe liritë themelore të garantuara me Kushtetutë, interpretohen në një mënyrë të tillë që është në përputhje me vendimet gjyqësore të Gjykatës Evropiane për Të Drejtat e Njeriut».⁹⁸

Duke ndjekur parimet udhëzuese, Gjykata vlerësoi plot 208 norma, prej të cilave 9 dolën me probleme të rënda kushtetuese — domethënë, nuk qenë në përputhje me kapitullin II të Kushtetutës. Këtu diskutojmë analizën gjyqësore të rregu-

⁹² Shih përgjithësisht Furtuna Sheremeti, «Unconstitutional Rules at the Specialist Chambers», *Kosovo 2.0* (8 maj 2017) <<https://bit.ly/2Wbzsgz>>.

⁹³ Rasti KSC-CC-2019-05, *Hasani*, Urdhër në lidhje me kërkesën e Mahir Hasanit për masë të përkohshme, 7 shkurt 2019.

⁹⁴ Rasti KSC-CC-PR-2017-01, Aktvendim, para. 12–18.

⁹⁵ Po aty, para. 12.

⁹⁶ Po aty, para. 13.

⁹⁷ Po aty, para. 14.

⁹⁸ Po aty, para. 16.

llave 19, 31–33, 35–36, 38, 54, 134, 158 të Rregullores, në versionin e miratuar fillimisht nga Plenarja e Gjykatës Speciale më 17 mars 2017.⁹⁹

1. E drejta e gjykimit të drejtë

Shkelja e parë ka të bëjë me gjykimin e drejtë. Siç ishte miratuar fillimisht, rregulla 19(3) lejonte vazhdimin e seancës para dy anëtarëve të një paneli në mungesë të anëtarit të tretë. Duke u thirrur në dispozitat ligjore për seancat para një gjyqtari të vetëm dhe kolegjit prej tre gjyqtarëve, dhoma kushtetuese gjeti se rregulla 19(3) ishte në shpërputhje me nenin 31.2 që garanton «gjykim para “një gjykate të themeluar me ligj”». ¹⁰⁰

2. E drejta e privatësisë dhe kufizimet e lejuara – «me ligj» dhe «në atë masë sa është e domosdoshme»

Rregullat 31, 32 dhe 33 u konstatua se shkelin të drejtën e privatësisë sipas nenit 36. Rregullat lejonin masa të posaçme hetuese, përfshi përgjimin e komunikimeve private.¹⁰¹ Por Gjykata i rrëzoi për mungesë të mekanizmave mbrojtës për të drejtat e njeriut.¹⁰²

Sipas nenit 55 të Kushtetutës, të drejtat themelore mund të kufizohet vetëm «me ligj»¹⁰³ dhe «në atë masë sa është e domosdoshme që, në një shoqëri të hapur dhe demokratike, të përmbushet qëllimi për të cilin lejohet kufizimi». ¹⁰⁴ Jurisprudenca evropiane më tej kërkon që ligji të jetë i qasshëm dhe efektet e tij të parashikueshme, ndërkohë që radhit garancitë minimale për rastet e përgjimeve dhe vëzhgimeve.¹⁰⁵ Këtu, rregullat ishin tejet të vagullta për të kaluar testin kushtetues: ato nuk specifikonin kategoritë e personave që mund të preken, kohëzgjatjen e masave ose ruajtjen dhe asgjësimin e të dhënave.¹⁰⁶

⁹⁹ Po aty.

¹⁰⁰ Po aty, para. 36–40 (citon *Pandjikidzé and Others v Georgia* App no 30323/02 (ECtHR, 27 tetor 2009) para. 104; *Posokhov v Russia* App no 63486/00 (2003) ECHR IV, para. 39; *Buscarini v Saint-Marin* (decision) App no 31657/96 (ECtHR, 4 maj 2000)).

¹⁰¹ Po aty, para. 59–75.

¹⁰² Po aty, para. 75.

¹⁰³ Kusht. neni 55.1.

¹⁰⁴ Kusht. neni 55.2.

¹⁰⁵ Rasti KSC-CC-PR-2017-01, Aktvendim, para. 62–63, 66 (citon *Roman Zakharov v Russia* [DhM] App no 47143/06 (2015) ECHR, para. 228, 231, etc; *Uzun v Germany* App no 35623/05 (2010) ECHR, para. 60–61, 63, etc).

¹⁰⁶ Po aty, para. 67–75; see particularly para. 69 (citon *Kennedy v United Kingdom* App no 26839/05 (ECtHR, 18 maj 2010) para. 159; *Roman Zakharov v Russia* (§ 105) para. 244; *Iordachi and Others v Moldova* App no 25198/02 (ECtHR, 10 shkurt 2009) para. 43–44).

3. E drejta e integritetit personal dhe e drejta e privatësisë

Në shqyrtimin e rregullave 35, 36 dhe 38, Gjykata Kushtetuese diktoi mospërputhje me të drejtat e integritetit personal dhe privatësisë të garantuara me nenet 26 e 36 të Kushtetutës.¹⁰⁷

Rregulla 35 mundësonte operacione kontrollimi e sekuestrimi që mund t'i kryejë prokurori i specializuar pa autorizim paraprak gjyqësor.¹⁰⁸ Gjykata konfirmoi se kërkohet një kornizë e qartë ligjore dhe kufij të rreptë në kompetenca të tilla për t'ua mbrojtur njerëzve privatësinë «nga ndërhyrja arbitrare».¹⁰⁹ Rregullat 35(1)(b) dhe 35(1)(c), që lejonin prokurorin e specializuar të kontrollonte cilëndo pronë a person dhe të sekuestronte çfarëdo sendi, qenë tejet të gjera për të përmbushur kushtet e «domosdoshmërisë» sipas nenit 36.2.¹¹⁰ Gjykata tutje gjeti se rishikimi gjyqësor *ex post facto* sipas rregullës 35(3) nuk përfshinte një vlerësim të përpjesëtueshmërisë së masës.¹¹¹ Prandaj, dispozitat e rregullës 35 dështuan të kufizonin kontrollimet dhe sekuestrimet në shkallën e «domosdoshme» në një shoqëri demokratike.¹¹²

Rregulla 36 e Rregullores merrej me ekzekutimin e kontrollimeve dhe sekuestri-meve. Gjykata Kushtetuese gjeti se rregullat 36(1) dhe 36(2) nuk ishin mjaft të saktësuar për nga zbatueshmëria dhe veprimi. Prandaj, nuk përmbushnin kushtin e kufizimit «me ligj» sipas nenit 55.1.¹¹³

Rregulla 38 parashihte ekspertizën mjeko-ligjore për materialet trupore. Paragrafi 38(1) lejonte prokurorin e specializuar të urdhëronte ekspertizë për mostra të lëndës trupore, siç janë flokët, pështyma ose mostrat e tamponëve (*swab samples*).¹¹⁴ Gjykata Kushtetuese konsideroi se mostrat nga një person — për dallim nga gjësendet që i ka prekur njeriu — nuk mund të merren pa ndërhyrje trupore, sado e vogël qoftë ndërhyrja.¹¹⁵ Rregullës 38(1) i mungonin garancitë e mjaftueshme për rastet ku një person mund të refuzojë pëlqimin për marrjen e

¹⁰⁷ Po aty, para. 76–106; shih dhe Korrigjimin (§ 91, prek para. 101).

¹⁰⁸ Po aty, para. 76.

¹⁰⁹ Po aty, para. 84 (citon *Camenzind v Switzerland* (1997) EHRR VIII, para. 45).

¹¹⁰ Po aty, para. 86.

¹¹¹ Po aty, para. 87 (citon *Rozhkov v Russia* (no 2) App no 38898/04 (ECtHR, 31 janar 2017) para. 122).

¹¹² Po aty, para. 76–88.

¹¹³ Po aty, para. 89–95.

¹¹⁴ Po aty, para. 96–106.

¹¹⁵ Po aty, para. 99 (*Schmidt v Germany* (decision) App no 32352/02 (ECtHR, 5 janar 2006).

mostrës.¹¹⁶ Prandaj, Gjykata e gjeti në shpërputhje «me kushtin e “domosdoshmërisë” sipas nenit 55.2 të Kushtetutës».¹¹⁷

Dhoma e Hagës gjeti njëherësh se rregulla 38(5) kundërkushtetutshëm caktonte kohëzgjatjen e ruajtjes së materialeve trupore, duke përfshirë mostrat qelizore, pa kërkuar vlerësimin sipas rastit të domosdoshmërisë.¹¹⁸ Gjykata vlerësoi se dispozita për ruajtjen e lëndës trupore nuk kishte gjetur dot baraspeshën mes interesave konkurruese publike e private, siç do të kërkonte neni 55.4.¹¹⁹

4. E drejta e lirisë dhe sigurisë

Rregulla 54 qeveriste vlerësimin dhe rishqyrtimin e paraburgimit. Gjykata Kushtetuese gjeti se rregulla fillestare 54(4) kishte nevojë për shqyrtim e qartësim të mëtejshëm.¹²⁰ Nga leximi i thjeshtë, dispozita do ta bënte që lirimi i personit nga mbajtja të varej plotësisht nga pëlqimi i shtetit të tretë edhe në raste kur paneli gjen bazë të mjaftueshme që kërkon lirimin. Autoritetet duhet të zvogëlojnë vonesat në lirimin e të burgosurve,¹²¹ dhe asnjë shtet nuk mund të mbajë dikë në kundërshtim me urdhrin e gjykatës.¹²² Gjykata konkludoi se, në shikim të parë, rregulla 54(4) ishte në shpërputhje me nenin 29 të Kushtetutës.¹²³

Rregulla 158(2) mundësonte mbajtjen e një personi pas një aktgjykimi lirues. Duke arritur në përfundim se burgosja e tillë «nuk parashikohet me ligj dhe nuk është ndër arsyet e lejueshme për privim nga liria», Gjykata vendosi se rregulla binte në kundërshtim me nenin 29.¹²⁴

5. Non liquet

Gjykata zgjodhi një udhë të pazakontë duke mos pranuar të vlerësojë rregullën 134(3). Duke vlerësuar se s’ ishte « në gjendje të shprehet nëse kjo dispozitë është në përputhje me Kapitullin II të Kushtetutës»,¹²⁵ Haga shpërfilli jurispru-

¹¹⁶ Po aty, para. 102.

¹¹⁷ Po aty, para. 106.

¹¹⁸ Po aty, para. 105–106 (citon *S and Marper v United Kingdom* [DhM] App nos 30562/04 dhe 30566/04 (2008) ECHR, para. 120, 122).

¹¹⁹ Po aty, para. 96–106.

¹²⁰ Po aty, para. 118–122.

¹²¹ Po aty, para. 119 (*Giulia Manzoni v Italy* (1997) EHRR IV, para. 25; *Quinn v France* (1995) Series A no 311, para. 39–43).

¹²² Po aty, para. 120 (citon *Assanidze v Georgia* [GC] App no 71503/01, ECHR 2004-II, para. 173).

¹²³ Po aty, para. 122.

¹²⁴ Po aty, para. 205; shih dhe para. 194–204.

¹²⁵ Po aty, para. 193.

dencën e pasur të Gjykatës Kushtetuese në Prishtinë. Gjithashtu vajti në drejtim të kundërt me atë që do të merrnin gjykatat kushtetuese evropiane në këtë rast.

Situata përshkruhet në doktrinën juridike si *non liquet* (dmth. e paqartë) ashtu që një tribunal nuk është në gjendje të vendosë për çështjen. Mirëpo kjo s'është praktikë standarde në drejtësinë kushtetuese të Evropës.¹²⁶ Arsyeja është e thjeshtë: kur gjykata shpall një situatë *non liquet*, ajo nënkupton se pala e pakënaqur nuk ka marrë përgjigje; çështja mbetet e pazgjidhur. Në këtë rast, pala e pakënaqur është vetëm ajo që potencialisht do të paraqitet para Gjykatës Speciale të Kosovës.¹²⁷

B. Aktvendimi i korrikut për Rregulloren

Gjykata Kushtetuese në Hagë vijoi qasjen e saj të veçantë edhe me aktvendimin e dytë, të dhënë në qershor 2017. Me këtë efektivisht vërtetoi Rregulloren e Procedurave, të miratuar dhe ndryshuar nga Plenarja e Gjykatës Speciale, në përputhje me urdhrat e aktvendimit të prillit. Gjyqtarët kushtetues vlerësuan edhe rregullat e reja, që iu shtuan Rregullores pas vendimit të prillit.¹²⁸ Për të siguruar pavarësinë dhe paanësinë, anëtarët e dhomës kushtetuese nuk morën pjesë në hartimin e rregullores as në ecurinë e amendamentimit.¹²⁹

Si përgjigje ndaj aktvendimit të prillit, Plenarja miratoi disa amendamente që «në masë mjaft të konsiderueshme» kufizuan kompetencat hetuese të prokurorit të specializuar.¹³⁰ Për shembull, rregullat e ndryshuara ndjeshëm shkurtojnë kategoritë e personave që mund t'u nënshtrohen masave të posaçme hetuese ose sekuestrimeve.

Gjykata nënvizoi se aktvendimi i prillit nuk kishte synuar të kufizojë në përgjithësi kapacitetet hetuese. Kufizimi do të mund të pengonte prokurorin në kryerjen e detyrave ligjore. Me gjetjet e saj, Gjykata kishte më para:

synim të garantonte se në rastet kur ushtrimi i kompetencave hetimore të prokurorit cenon të drejtat dhe liritë themelore të njeriut të garantuara me Kushtetutë, është e detyrueshme që ky ushtrim kompetencash t'u nënshtrohet garancive mbrojtëse të duhura, dhe aty ku është e domosdoshme, mbikëqyrjes dhe kontrollit gjyqësor. Në këtë

¹²⁶ Shih Siniša Rodin, «Judicial review and separation of powers in Croatia in light of the German experience» (1997) 4 *J Const L in E & Ctr Eur* 75, 94.

¹²⁷ Ligji 05/L-053, neni 19.3.

¹²⁸ Rasti KSC-CC-PR-2017-03, Aktvendim, para. 13 e tutje.

¹²⁹ Ligji 05/L-053 neni 19, para. 1 & 5.

¹³⁰ Rasti KSC-CC-PR-2017-03, Aktvendim, para. 19.

mënyrë arrihet drejtpeshimi i duhur midis interesave konkurren-
publike dhe private.¹³¹

Aktvendimi i qershorit përkon me këto dispozita të Rregullores, tashmë përfun-
dimitare dhe në fuqi:

- rregulla 19(3) — mungesa një gjykatësi;
- rregulla 30 dhe rregulla 31 — dispozitat e përgjithshme dhe garancitë minimale të përgjithshme;
- rregulla 32 dhe rregulla 33 — [rreth] materialit të mbledhur apo të sekuestruar;
- rregulla 34 — kushtet për marrjen e masave hetimore të posaçme;
- rregulla 35 dhe rregulla 36 — masat hetimore të posaçme të autorizuara prej një paneli dhe të urdhëruara prej Prokurorit të Specializuar;
- rregulla 37 dhe rregulla 38 — kontrollimi dhe sekuestrimi i autorizuar prej një paneli ose i urdhëruar prej Prokurorit të Specializuar;
- rregulla 39 — kryerja e kontrollimit dhe sekuestrimit;
- rregulla 41 — mbledhja e materialeve trupore për ekspertizë mjeko-ligjore;
- rregulla 57(4) — rishikimi dhe rivlerësimi i mbajtjes në paraburgim;
- rregulla 137 — dispozita të përgjithshme; dhe
- rregulla 161 — statusi i personit të shpallur të pafajshëm.

1. E drejta e gjykimit të drejtë

Është e qartë tani se çfarëdo seance të palëve në Gjykatën Speciale do të jetë «gjykim para një gjykate të themeluar me ligj», siç kërkon neni 31.2 i Kushtetutës.¹³² Në këtë aspekt, Gjykata gjeti se rregulla 19(3), e ndryshuar nga Plenarja, nuk është në kundërshtim me kapitullin II të Kushtetutës.¹³³

2. Dispozitat e reja për të mbrojtur të drejtat themelore

Për të siguruar përputhshmëri me të drejtat themelore, rregulla 30 e amenduar tani vendos si kritere «ombrellë» një varg dispozitash të përgjithshme që vlejné për të gjitha hetimet.¹³⁴ Ndërkaq, një dispozitë e re që i është shtuar rregullës 31 ofron «garanci minimale të përgjithshme» për masat që mund të

¹³¹ Po aty, para. 20.

¹³² Po aty, para. 27.

¹³³ Po aty, para. 28.

¹³⁴ Po aty, para. 31.

ndrysin të drejtat themelore.¹³⁵ Masat e tilla mund të autorizohen dhe ndërmerren vetëm nëse:

(a) plotësohen kushtet përkatëse, të përcaktuara në rregullën 34 deri në rregullën 41;

(b) masat hetimore janë të domosdoshme për hetimin; dhe

(c) ndërhyrja e shkaktuar në të drejtën e cilitdo personi për integritet personal, privatësi apo pronë, është proporcionale me qëllimin legjitim të hetimit dhe nuk mohon thelbin e të drejtës së garantuar.¹³⁶

Me fjalët e veta, «Gjykata mirëpret dispozitat plotësuese të përfshira në Rregulloren të cilat janë formuluar për të siguruar mbrojtje më të madhe të të drejtave themelore të njeriut».¹³⁷

Plenarja miratoi dispozita «gjithëpërfshirëse» që të kompensojë edhe për garancitë e pamjaftueshme në një varg rregullash të tjera.¹³⁸

Rregullat 32 dhe 33 «tani janë të zbatueshme në lidhje me të gjitha materialet e siguruar nëpërmjet masave hetimore të posaçme, kontrollimit dhe sekuestri- mit, zhvarrosjeve dhe ekzaminimeve *post mortem*, si edhe mbledhjes së materialeve trupore».¹³⁹ Rregulla kërkon që materiali të «mbahet, ruhet dhe mbrohet në mënyrën e duhur»,¹⁴⁰ por nuk përvijon hapat që duhet ndjekur në të tilla raste.¹⁴¹ Në vend të kësaj, ato parashohin që një panel i Gjykatës Speciale të caktojë procedurat.¹⁴²

Dhoma kushtetuese pranoi se panelit mund t'i duhet goxha kohë dhe ndihmë nga ekspertët për të hartuar procedurat që kanë të bëjnë me lëndë të ndërlikuar siç janë teknologjia moderne dhe mostrat e ADN-së.¹⁴³ Për më tepër, vuri re rrezikun që secili panel të përpilojë rregullat e veta, duke cenuar kështu parashikueshmërinë, kriter brenda kushtit të ligjshmërisë sipas nenit 55. Prandaj, Gjykata sugjeroi «udhëzime rregulluese konkrete» për të plotësuar zbrazëtitë që

¹³⁵ Po aty, para. 32.

¹³⁶ RrP 31(1).

¹³⁷ Po aty, para. 33.

¹³⁸ Po aty, para. 41.

¹³⁹ Po aty.

¹⁴⁰ RrP 32(1).

¹⁴¹ Rasti KSC-CC-PR-2017-03, Aktvendim, para. 44.

¹⁴² RrP 32(1); rasti KSC-CC-PR-2017-03, Aktvendim, para. 44.

¹⁴³ Rasti KSC-CC-PR-2017-03, Aktvendim, para. 45.

ka Rregullorja rreth ruajtjes së të dhënave.¹⁴⁴ Por në të parë, rregullat 32 e 33 nuk bien ndesh me kapitullin II.

3. Privatësia – Masat e posaçme hetuese

Rregulla 34 përcakton shkeljet për të cilat mund të ndërmerren masa të posaçme (siç janë urdhrat e përgjimit) dhe kategoritë e personave që mund t'u nënshtrohet atyre masave.¹⁴⁵ Ndonëse shprehu drojën se lista e kategorive mund të jetë tejet e ngushtë për hetime të efektshme, Gjykata prapë nuk gjeti mospërputhje me Kushtetutën.¹⁴⁶

Rregulla 35 vendos kufizime në kohëzgjatjen e masave të posaçme, siç janë vëzhgimi i fshehur ose përgjimi. Paneli autorizues duhet gjithashtu të saktësojë kohëzgjatjen. Paneli mund ta zgjatë masën fillestare vetëm në rrethana të posaçme, dhe duhet ta mbikëqyrë përmbarimin si dhe ta ndërpresë masën nëse shfaqen shkaqe të caktuara. Ngjashëm, rregulla 36 përcakton rrethanat në të cilat prokuroria mund të ndërmarrë masa të posaçme me miratim gjyqësor të mëpastajmë. Gjykata gjeti se garancitë e dhëna me rregullat 35 e 36 mjaftojnë për të kaluar shqyrtimin e kushtetutshmërisë.

4. Privatësia – Kontrolli dhe marrja e sendeve

Gjykata përligji rregullën 37, duke theksuar një test më të rreptë të domosdoshmërisë, të cilin prokuroria duhet ta kalojë për të marrë miratimin gjyqësor për kontrollime dhe sekuestrime.¹⁴⁷ Gjykatat duhet të zbatojnë rregullën «në përputhje me ligjin», duke gjetur baraspeshën mes të drejtave kushtetuese dhe nevojave të prokurorisë.¹⁴⁸ Më tej, ato mund t'i referohen rasteve të GjEDNj-së për udhëzim në përmbushje të standardit të «pritshmërisë së arsyeshme për privatësi».¹⁴⁹ Rregulla 38 kënaqte kërkesat e aktvendimit të prillit edhe duke theksuar ligjshmërinë dhe përpjesëtueshmërinë në vlerësimet e pastajme të kontrollimeve dhe sekuestrimeve.¹⁵⁰

---

¹⁴⁴ Po aty, para. 47.

¹⁴⁵ Po aty, para. 53.

¹⁴⁶ Po aty, para. 54.

¹⁴⁷ Po aty, para. 62–67.

¹⁴⁸ Po aty, para. 67 (citon *Murray v United Kingdom* (1994) Series A no 300-A, para. 91; *Klass and Others v Germany* (1978) Series A no 28, para. 59).

¹⁴⁹ Po aty, para. 69 (citon *Gillan and Quinton v United Kingdom* App no 4158/05. (ECtHR, 12 janar 2010) para. 61; *Uzun v Germany* (§ 105) para. 44).

¹⁵⁰ Po aty, para. 71–77.

Tutje, Gjykata vlerësoi rregullën 38 që qeveris kryerjen e kontrollimeve dhe sekuestrimeve.¹⁵¹ Dispozita e ndryshuar vlen për operacione që kryhen me ose pa miratim gjyqësor paraprak, dhe përcakton «shkallën e kërkuar të saktësisë» që u mungonte rregullave origjinale.¹⁵² Rregulla tregon qartë se kur dhe si mund të devijojë prokurori nga procedura e zakonshme.¹⁵³ Mund të kërkohej madje prania e avokatit dhe e një vëzhguesi të pavarur për ta parandaluar «shpërdorimi[n] dhe arbitrariteti[n]».¹⁵⁴

Gjykata vuri re se rregulla 39 nuk mbulon qasjen nga largësia për të kopjuar të dhënat prej pajisjeve elektronike.¹⁵⁵ Masa të tilla janë shpesh thelbësore për hetimin e krimeve, mirëpo mund ta cenojnë privatësinë shumë më shumë nga ç'bëjnë mekanizmat tradicionalë.¹⁵⁶ Duke pranuar se rregullat 35 e 36 kanë garanci të kufizuara sa u përket masave teknologjike,¹⁵⁷ dhoma kushtetuese këshilloi Plenaren të shtjellojë çështjen e qasjes nga largësia.¹⁵⁸ Rregulla 39, sidomos, kaloi testin e kushtetutshmërisë në aktvendimin e qershorit.¹⁵⁹

5. Integriteti personal

Në fund, kolegji kushtetues vuri re se rregulla 41 e reviduar kishte ngushtuar dukshëm klasën e personave të cilëve mund t'u merreshin mostrat trupore pa pëlqimin e tyre. Gjykata sugjeroi se Plenarja mund të zgjeronte caqet e rregullës.¹⁶⁰ Ndryshimi, megjithatë, kishte trajtuar shqetësimet e prillit për garanci të pamjaftueshme, duke kërkuar vlerësimin e rrethanave për secilin rast.¹⁶¹

6. E drejta e lirisë dhe dispozita të tjera

Sa i përket të drejtës së lirisë, Gjykata përjashtoi mospërputhjen me Kushtetutën për rregullën 57(4), e cila qeveris lirinë e një personi brenda një shteti të tretë.¹⁶² Në vijim, i dha dritën e gjelbër rregullës 137 (më parë rregulla 134),

¹⁵¹ Po aty, para. 78–89.

¹⁵² Po aty, para. 79.

¹⁵³ Po aty, para. 80.

¹⁵⁴ Po aty, para. 81 (citon *Lindstrand Partners Advokatbyrå AB v Sweden* App no 18700/09 (EctHR, 20 dhjetor 2016) para. 95).

¹⁵⁵ Po aty, para. 83.

¹⁵⁶ Po aty, para. 83–84.

¹⁵⁷ Po aty, para. 85.

¹⁵⁸ Po aty, para. 86–87.

¹⁵⁹ Po aty, para. 89.

¹⁶⁰ Po aty, para. 91.

¹⁶¹ Po aty, para. 92.

¹⁶² Po aty, para. 94–96.

duke theksuar se Plenarja kishte larguar dispozitën shqetësuese *non liquet* që kishte mbetur pa u zgjidhur në aktvendimin e prillit.¹⁶³

Rregulla 161 (ish 158) tani parasheh që personat të gjykuar si të pafajshëm të lirohen menjëherë, përveç nëse janë duke u mbajtur sipas ligjit ose duke vuajtur dënimin për vepra të tjera. Prandaj, Gjykata gjeti se rregulla e rishikuar nuk është në mospërputhje me kapitullin II.¹⁶⁴

C. Urdhri i shkurtit në rastin *Hasani*

Pak kohë pasi prokuroria nisi të marrë në pyetje ish-pjesëtarët e UÇK-së, Gjykata Kushtetuese pranoi referimin e parë individual — që i bie, nga një palë e përfshirë në procedurë gjyqësore.

Më 20 dhjetor 2018, Zyra e Prokurorit të Specializuar i dorëzoi Mahir Hasanit një urdhër për t'u paraqitur për marrje në pyetje dhe për të sjellë dokumente dhe informata,¹⁶⁵ nën kërcënimin e ndëshkimit për «mosbindje».¹⁶⁶ Prokuroria cekte gjithashtu se kishte «arsye për të besuar se [ai ishte] përfshirë në kryerjen e një krimi»,¹⁶⁷ por nuk elaboronte dyshimet.¹⁶⁸ Hasani sfidoi urdhrin e prokurorisë para dhomës kushtetuese, duke u thirrur në të drejtën e tij kundër vetkriminalimit dhe pandehjen e pafajësisë sipas neneve 30(6) dhe 31.5 të Kushtetutës dhe nenit 6 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.¹⁶⁹

Gjykata Kushtetuese nxori Urdhrin në lidhje me kërkesën e Mahir Hasanit për masë të përkohshme më 7 shkurt 2019, pak ditë para marrjes në pyetje që ishte caktuar të bëhej në zyrën e prokurorit.¹⁷⁰ Ndonëse pa arritur stadin e vendimit përfundimtar, Gjykata urdhëroi pezullimin e ekzekutimit, duke konstatuar se ka «rrezik real të dëmit të rëndë», që është standardi i paraparë nga Rregullorja dhe që interpretohet në përputhje me testin e GjEDNj-së «mohim flagrant të drejtësisë».¹⁷¹ Këtu, dhoma konkludoi se rreziku ndaj parashtruesit ishte i trefishtë, meqë mbrojtja dëmtohet që në fillim, prokurori fiton epërsi të padrejtë

¹⁶³ Po aty, para. 97.

¹⁶⁴ Po aty, para. 99.

¹⁶⁵ Rasti KSC-CC-2019-05, Urdhër, 7 shkurt 2019, para. 9.

¹⁶⁶ Po aty, para. 10.

¹⁶⁷ Po aty, para. 11.

¹⁶⁸ Po aty, para. 13.

¹⁶⁹ Po aty, para. 2, 9, 14. Konventa zbatohet drejtpërdrejt në Kosovë. Kusht. neni 22.

¹⁷⁰ Po aty, para. 9.

¹⁷¹ Po aty, para. 21, 24 (citon *Soering v United Kingdom* (1989) Series A no 161; *Othman (Abu Qatada) v United Kingdom* App no 8139/09 (2012) ECHR; *Ismoilov and Others v Russia* App no 2947/06 (EctHR, 24 prill 2008).

në procedurë dhe parashtruesi përballet me kërcënimin e ndëshkimit për mosbindje.¹⁷²

Gjykata tutje tha:

Ndonëse Dhoma mendon që argumenti i Prokurorit të Specializuar se Parashtruesi do të informohet në lidhje me të drejtat e tij për të heshtur dhe për të mos inkriminuar vetveten ka njëfarë peshe, në këtë moment Dhoma e ka të vështirë ta pajtojë atë parashtrim me kushtet e «Urdhrit» që e *detyrojnë* Parashtruesin të dorëzojë të gjitha dokumentet dhe informacionet e specifikuar kur të paraqitet për t'u marrë në pyetje më 11 shkurt 2019.¹⁷³

Gjykata vuri re se masa e përkohshme kishte për qëllim të «siguro[jë] ruajtjen e statukuosë deri në marrjen e vendimit për Referimin». ¹⁷⁴ Por prokurori në ndërkohë tërhoqi urdhrin e dhjetorit, duke bërë që dhoma kushtetuese ta hedhë poshtë referimin e Hasanit.¹⁷⁵ Lëvizje taktike, kjo tërheqje parandaloi aktgjykimin mbi meritat, që do të përbënte precedent detyrues për Gjykatën Speciale.

D. «Dëshmitari i dyshuar» dhe shqetësimet për shkeljet kushtetuese

Një ish-komandant i UÇK-së ndezi debat të gjerë mes juristësh me një deklaratë të shkurtër publike që pasoi intervistën e tij 16-orëshe në Zyrën e Prokurorit të Specializuar në Hagë. I pyetur nga gazetarët për statusin e tij në proces, komandanti tha se qe ftuar si «dëshmitar i dyshuar». ¹⁷⁶ Termi nuk shfaqet në asnjë nga aktet që zbatohen në punën e Gjykatës Speciale, duke përfshirë Rregulloren e Procedurave dhe Kodin e procedurën penale.¹⁷⁷

Ndërsa statusi i komandantit në fjalë mund të jetë qartësuar më vonë, kumtesa e tij e pasaktësuar nuk është krejt jorelevante. Shumë nga personat e ftuar nuk dinin se në ç'cilësi po udhëtonin për në Hagë: si dëshmitarë apo si të dyshuar.¹⁷⁸ Në vështrim të parë, urdhrat e prokurorit që nuk saktësojnë statusin e të ftuarit mund të ngrenë çështje kushtetuese rreth të drejtës së gjykimit të drejtë.¹⁷⁹

¹⁷² Po aty, para. 21, 25.

¹⁷³ Po aty, para. 24.

¹⁷⁴ Po aty, para. 29.

¹⁷⁵ Rasti KSC-CC-2019-05, Vendim, 20 shkurt 2019, para. 56–58.

¹⁷⁶ Arta Avdiu, «Nuk ka term “dëshmitar i dyshuar” në Kodin e Procedurës Penale, ashtu siç thotë Remi», *Koha.net* (15 janar 2019) <<https://bit.ly/2VsaiDs>>.

¹⁷⁷ Shih RrP 30; Kod 04/L-123, Kodi i procedurës penale, GZRK 37/2012 (ndryshuar me ligjet 04/L-273, GZRK 32/2014, dhe 06/L-054, GZRK 22/2018) neni 19.

¹⁷⁸ Gazeta Blic, «Avokati i Nazif Mehmetit: Nuk e di nëse nga Gjykata Speciale ka ftuar atë si dëshmitar apo si të dyshuar» (janar 2019) <<https://bit.ly/2SJFGCA>>.

¹⁷⁹ Shih Kusht. neni 31; Kod 04/L-123 nenet 124–125.

Mbetet për t'u parë nëse dhe si do t'i trajtojë ankesat e mundshme dhoma kushtetuese.

VI. Përmbyllje

Ky punim diskutoi bartjen e sovranitetit nga një këndvështrim krahasues me referencë të posaçme Kosovën dhe bartjen e tagrit të saj gjyqësor dhe kompetencave të tjera një institucioni të ndërkombëtarizuar, të financuar nga Bashkimi Evropian. I njohur në ligjërime bisedor si Gjkata Speciale, institucioni megjithatë operon sipas ligjeve të Kosovës. Përfshin një zyrë prokurori, dhoma të specializuara në secilën shkallë të gjyqësorit të rregullt, një dhomë të Gjykatës Kushtetuese, dhe një ombudsman. Gjkata Speciale ka selinë në Hagë, dhe është plotësisht e pavarur sa u përket financave, organizimit, administrimit dhe stafit nga autoritetet kosovare në Prishtinë. Gjkata Speciale do të hetojë dhe gjykojë krimet që pretendohet se janë kryer gjatë dhe menjëherë pas luftës së viteve 1998–1999 me Serbinë.

Ky nuk është organizim i ri për Kosovën ose botën. Një sërë gjykatash hibride ose ndërkombëtare ka funksionuar në mbarë rruzullin. Por rasti i Kosovës ka aspekte të veçanta.

Para së gjithash, Gjkata Speciale u themelua për shkak se Kosova dështoi t'i japë fund kulturës së pandëshkueshmërisë në çështje të krimeve të luftës dhe krimeve kundër njerëzisë dhe të drejtës ndërkombëtare. Në këtë vështrim, autoritetet kosovare ndajnë përgjegjësinë me organet ndërkombëtare që kanë udhëhequr sistemin e drejtësisë për mbi një dekadë — administrata e OKB-së (UNMIK), nga përfundimi i luftës më 1999 deri në shpalljen e pavarësisë më 2008, dhe Misioni i BE-së i Sundimit të Ligjit (EULEX), nga 2008 deri në fund të mbikëqyrjes ndërkombëtare të pavarësisë më 2012. Në kuptim formal, EULEX-i veproi deri më 2018, kur ia dorëzoi të gjitha kompetencat autoriteteve kosovare. UNMIK-u dhe EULEX-i patën mandat të plotë për të ndjekur dhe për të gjykuar krimet e sipërcekura dhe veprat e ndërlidhura me korrupsionin dhe krimin e organizuar. Ata bënë shumë pak, sipas perceptimit të përgjithshëm të popullatës vendore, e cila priste mbërritje të mëdha kur EULEX-i filloi punën.

Arsyeja e dytë për Gjykatën Speciale është zotimi i Kosovës për të ndjekur rrugëtimin perëndimor të shtetndërtimit. Kjo përfshin integrimin në BE. Ka qenë politikë e planifikuar e autoriteteve kosovare që të zotohen për sundim të ligjit, demokraci dhe respektim të të drejtave të njeriut e të pakicave. Historia e këtij përkushtimi fillon me Deklaratën e Pavarësisë së 2008-ës dhe me zbatimin e saj

përmes Planit Ahtisaari për statusin përfundimtar të Kosovës dhe përmes Kushtetutës së 2008-ës.

Përfundimisht, Gjykata Speciale është orvatje e drejtpërdrejtë e Republikës së Kosovës për të implementuar një rezolutë të Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës, e cila miratoi një raport të senatorit zviceran Dick Marty me gjetje mbi krime të pretenduara të kohës së luftës. Rezoluta solli një amendament kushtetues, miratimin e një ligji që rregullon organizimin dhe funksionimin e Gjykatës Speciale, si dhe ndërmarrjen e masave të tjera për ta funksionalizuar këtë institucion.

Gjykata Speciale tani është kompletuar dhe po punon në Hagë. Mirëpo nuk ka gjykuar ende një rast penal që nga themelimi i saj para tri vjetësh. Dhoma kushtetuese ka nxjerrë dy aktgjykime që sigurojnë paraprakisht se rregullorja e procedurës së Gjykatës do të respektojë standardet më të larta të të drejtave të njeriut. Një tjetër rast kushtetues ka ngritur shqetësime për të drejtën e gjykimit të drejtë, por është hedhur poshtë pasi prokurori ka tërhequr masën e kontestuar.

Mbetet për t'u parë nëse Gjykata Speciale do t'i japë fund kulturës së pandëshkueshmërisë për krimet e ndjeshme që përshkruhen në këtë artikull.